

Ιστορική Συνάφεια της Κανονογέννησης και Θεολογία των Ιερών Κανόνων της Εκκλησίας

Status Quaestionis

Όταν η Πενθέκτη Οικουμενική Σύνοδος η εν Τρούλλω (691) καινοτομούσε με την αυθεντία της Οικουμενικότητάς της, κανείς δεν μπορούσε τότε να υποψιαστεί, ότι αυτή έδιδε το στίγμα δια μέσου των αιώνων, του πώς προκύπτει η **κανονογέννηση** και του πώς επιτελείται η **κανονοθεσία** – και όχι η **νομοθεσία**, όπως λαθεμένα είθισται να λέγεται – μέσα στους κόλπους της Εκκλησίας. Επί πλέον, δίπλα σε αυτά, η Σύνοδος αυτή, με το **κανονοθετικό** της έργο, συγκροτούσε τον *τρίτο πυλώνα της Θεολογίας*, όπως την ζούμε σήμερα, την **«Κανονική Οικονομία»**¹ (και όχι το δυτικό αντιδάνειο «Κανονικό Δίκαιο [sic]»), τον πυλώνα δηλαδή της *διαποίμανσης (ένταξη στην εσχατολογική πορεία)* των λαών ανά την Οικουμένη². Και ακόμη, με την μοναδική και ανεπανάληπτη πρωτοβουλία της να καταπιαστεί μεθοδικά και συστηματικά με τους Ιερούς Κανόνες, που έφτασαν μέχρι την εποχή της (**κανόνας 2**), συγκροτούσε ταυτόχρονα και τον χρυσό κανόνα διαχείρισης της *κανονικής κληρονομιάς*, η οποία (διαχείριση) περνάει μέσα από τέσσερις ενέργειες, που απαρτίζουν σύνολο το **κανονοθετικό έργο** αυτής της μοναδικής Συνόδου.

Πράγματι, εκτός από το κύριο και κοινό με τις προγενέστερες Οικουμενικές Συνόδους έργο της **θέσπισης νέων Κανόνων**, η Πενθέκτη **επικύρωσε** ονομαστικά τους **κανονικούς Κανόνες** (**κανόνας 2**) και προέβη συνολικά στις εξής ενέργειες: **Ερμηνεία, τροποποίηση, κατάργηση** και **ανανέωση** των ιερών Κανόνων. Το τετραμερές αυτό έργο, που απασχολεί και εμάς στην εποχή μας ως αντίστοιχο ή ανάλογο αίτημα, του *κατά πόσο δηλαδή κάποιος Κανόνες χρήζουν κατάργησης ή τροποποίησης*, επιτελέστηκε ήδη από εκείνη την Σύνοδο και έγινε συνολικά για όλους τους Κανόνες που προηγούνται χρονικά αυτής, κάτι που είναι σημαντικό να επισημανθεί εξ αρχής και το οποίο, όμως, χρήζει καθολικής διερεύνησης σε σχέση με τους αιώνες που έπονται από την Σύνοδο αυτή μέχρι τις μέρες μας. Οποιοδήποτε κανονοθετικό έργο στην κατεύθυνση αυτή επακολούθησε, αναλογικά πολύ μικρότερο και σε δύο ακόμη σταθμούς (Ζ' Οικουμενική Σύνοδος/787 [**κανόνας 1**] και Μέγας Φώτιος/883, ο οποίος και ολοκλήρωσε το έργο αυτό με την συγκρότηση του **Corpus Canonum της Εκκλησίας**), κινήθηκε στα χνάρια της Συνόδου αυτής και στο αποκύημά της. Το ζήτημα, λοιπόν, που τίθεται σε εμάς εδώ σήμερα είναι, κατά πόσο απομένει στην Εκκλησία της εποχής μας, ή και στην Εκκλησία του μέλλοντος, η δυνατότητα να προβεί σε μία αντίστοιχη ενέργεια τέτοιων διαστάσεων. Και το ερώτημα, ακριβέστερα, είναι διττό: **α) Κατά πόσο μπορεί να γίνει** κάτι αντίστοιχο; **β) Κατά πόσο πρέπει να γίνει** κάτι αντίστοιχο ή παρόμοιο; Δεν γνωρίζω εάν τελικά θα δώσουμε απάντηση στα ερωτήματα αυτά· θα ήταν, ωστόσο, ενδιαφέρον τουλάχιστον να τα ψηλαφήσουμε και να τα αναλύσουμε. Εξ άλλου, *ο μονόλογος υστερεί πάντοτε απέναντι στον διάλογο*, καθώς οι μονόλογοι και, πολύ περισσότερο, οι παράλληλοι μονόλογοι δεν είναι και δεν συνιστούν διάλογο...

* * * * *

¹ Γρηγορίου, Επισκόπου Νύσσης, “Επιστολή Κανονική προς Λητόιον, επίσκοπον Μελιτίνης” [**κανόνας 1**], εν ΡΠ, *Σύνταγμα*, τ. IV, σελ. 295, και *Πηδάλιον*, σελ. 651.

² Οι άλλοι δύο *Πυλώνες της Θεολογίας* και του *Εκκλησιακού γίνεσθαι* εντός της Ιστορίας είναι **α)** η Θεία Λειτουργία και ζωή της Εκκλησίας και **β)** η Αγία Γραφή-Πατέρες-Δόγματα της Εκκλησίας.

Ίσως η απλή αναγνώριση ότι ο όρος «Νεωτερικότητα» είναι μία ανθρώπινη επινόηση, η οποία σηματοδοτείται ή γεννάται από την διαλεκτική σχέση ανάμεσα στα καινούργια και στα παλαιά (κοινωνικά και) πολιτισμικά φαινόμενα, από μόνη της αρκεί, για να κατανοήσει κανείς το μέγεθος της σημασίας του γεγονότος, ότι η *Εκκλησία υπάρχει συνάμα και ενδο-ιστορικά και εξω-ιστορικά/εσχατολογικά*. Επειδή η Εκκλησία υπάρχει και εντός και πέρα από την Ιστορία, η ίδια δεν μπορεί ποτέ να είναι υποκείμενο ούτε κάποιας νεωτερικότητας ούτε κάποιου συντηρητικού παρελθοντισμού ή αρχαιολατρίας. Επομένως, η Εκκλησία, *υποστατικά*, δεν αγγίζεται ούτε από την εκάστοτε *νεωτερικότητα* ούτε από τον *συντηρητικό παρελθοντισμό*, γιατί το *εσχατολογικό «είναι»* της παραμένει το ίδιο στο μέλλον, στο παρόν και στο παρελθόν... Ως γνωστόν, η Αλήθεια στην οποία μετέχει η Εκκλησία ποτέ δεν αλλάζει, δεν ανανεώνεται, αλλά ούτε και γερνάει – είναι πάντα η ίδια και η αυτή.

Όμως, πώς εκφράζεται η Εκκλησία, η οποία είναι ταυτόχρονα *ενδο-ιστορική* και *εξω-ιστορική*, για τα φαινόμενα, τα οποία εμφανίζονται στον άνθρωπο ενδο-ιστορικά ως πρωτοφανή;³ Φαίνεται ότι η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι, ότι η Εκκλησία όχι μόνον δικαιούται αλλά και καλείται και οφείλει να παρεμβαίνει τόσο με *εσχατολογικό προσανατολισμό* (αυτό είναι η *Θεία Λειτουργία*) όσο και με *οντολογικούς οδοδείκτες* (αυτό είναι οι *Ιεροί Κανόνες*) στην διανθρώπινη *ενιστορική* αυτή πορεία, με απώτερο σκοπό την *ενότητα της* – ουσιαστικά ανύπαρκτης αλλά ανά περίπτωση *βιωμένης* – *διαφοράς* μεταξύ ανθρώπινης ενδο-ιστορικής και εσχατολογικής ύπαρξης. Ή συντομότερα, σε κάθε ιστορική περίοδο και ενόψει των συγκεκριμένων ιστορικών δεδομένων, η στάση της Εκκλησίας λαμβάνει υπ' όψιν της την σύνολη ανθρώπινη ύπαρξη – ταυτόχρονα *ιστορική* και *εσχατολογική* – ή, για να χρησιμοποιήσουμε την Παύλεια ορολογία, λαμβάνει υπ' όψιν της και «την εν Χριστώ» και «την συν Χριστώ» ζωή. Εδώ έγκειται και το θέμα της *κανονογέννησης*, της ύπαρξης δηλ. των ιερών Κανόνων στους κόλπους της Εκκλησίας, αλλά και το ζήτημα που μελετούμε εδώ και σήμερα, της μόνιμης διαλεκτικής σχέσης μεταξύ *ενδο-ιστορικής συνάφειας* και *θεολογίας* σε αυτούς τους ιερούς Κανόνες, ως φαινομένου γενικότερα.

Οι Κανόνες της Εκκλησίας, μαζί με την Αγία Γραφή και τους δογματικούς και συνοδικούς όρους, αποτελούν κεντρικό πυλώνα στην ζωή και την παράδοση της Εκκλησίας, χωρίς εν τούτοις να την προκαθορίζουν (πρβλ. την σχέση «πράξης [εμπειρίας ζωής]» και «θεωρίας»⁴). Οι Κανόνες αντανακλούν και καταγράφουν την ζωντανή, την *οντολογική εμπειρία* του Εκκλησιασικού σώματος, ενώ σε πολλές περιπτώσεις το προσανατολίζουν για την υπέρβαση ή την επίλυση ζητημάτων, που ανακύπτουν από την περιρρέουσα ατμόσφαιρα (του πτωτικού κτιστού) στην πορεία του μέσα στην Ιστορία, μία πορεία που αφήνει *ιστορικά αποτυπώματα*, τα οποία διασώζονται σε ένα ειδικό *νοητό σώμα [συναντίληψης]*, που ακούει στο όνομα «Κανονική Παράδοση της Εκκλησίας».

Η Κανονική Παράδοση της Εκκλησίας διαμορφώθηκε στην εποχή της *κανονογέννησης*, δηλ. καθ' όλη την διάρκεια της Α' χιλιετίας (1ος-9ος αι.), με καταληκτική χρονολογία-ορόσημο το 883, έτος κατά το οποίο ο Μέγας Φώτιος συγκρότησε – χωρίς τότε να έχει συνείδηση των απορροών της συλλεκτικής ενέργειάς του – το *Σώμα Κανόνων (Corpus Canonum)* της Εκκλησίας [770 κανόνες], που φθάνει μέχρι τις μέρες μας μέσα από τις δύο εν ενεργεία *Κανονικές Συλλογές*, εν χρήσει στην Ορθόδοξη Εκκλησία σήμερα, το *Πηδάλιο* (Αγιον Όρος, 1800) και το *Σύνταγμα* των Ράλλη και Ποτλή (Αθήνα, 1852-1859). Η *κανονογέννηση* αυτή της Α' χιλιετίας δείχνει την προσδιορισμένη βούληση του Εκκλησιασικού σώματος, από την στιγμή της ορατής ιστορικής εμφάνισής του (1ος αι.), να πορευθεί προς τα Έσχατα και την Βασιλεία, τα οποία συνιστούν το σημείο αναφοράς της *πλήρους συνάντησης και κοινωνίας με τον Τριαδικό Θεό*, ακολουθώντας τους *οδοδείκτες*

³ Αρχιμ. Γρηγορίου Δ. Παπαθωμά, *Κανονικό Γλωσσάριο [Κεφάλαια Κανονικής Οικονομίας]*, Αθήνα, Θεολογική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών, 2011, Εισαγωγή του Ούρεση Τοντόροβιτς, σελ. 9-10 (Πολυγραφημένο και ανηρητημένο στον Ιστότοπο της Θεολογικής Σχολής Αθηνών).

⁴ Βλ. κατωτέρω.

(αυτό είναι οι ιεροί Κανόνες), που *θεανθρώπινα* έθεσε, ιστορικά ήδη από τις 'Πράξεις των Αποστόλων', η σύμπραξη, η *συνεργία Αγίου Πνεύματος και Εκκλησιακού σώματος*⁵ στην πορεία αυτή. Ο δεύτερος όρος της σύνθετης, λεξικογραφικά και θεολογικά, λέξης «θεανθρώπινα», το «-ανθρώπινο», δηλαδή το κτιστό, το ιστορικό, εμπεριέχει εξ ορισμού μέσα του και το γεγονός και το ιδίωμα της *συνάφειας* στην έκφασή του, καθώς αυτή τέμνεται από *τοπικότητα* και *χρονικότητα*, εκδηλούμενες μέσα στην Ιστορία. Για τον λόγο αυτό, ο κάθε κανόνας προέρχεται από μία συγκεκριμένη εποχή και απηχεί, εκτός από την διαχρονική *εμπειρία* και *θεολογία* της Εκκλησίας, και τα συγχρονικά καιρικά χαρακτηριστικά του *τόπου* (*in loco*) και του *χρόνου* (*in tempore*) έκδοσής του, διαμορφώνοντας έτσι μία πληθώρα κανονικών διατάξεων που χρήζουν πάντοτε μέθεξή επανενατένισης (*συναντίληψης*) και ερμηνείας (*ερμηνευτικής*).

Ωστόσο, η συνέχεια, συγκριτικά, διαλευκαίνει το ζήτημα από άλλες οπτικές. Η Β' χιλιετία γέννησε, με άτυπο εκκλησιολογικής υφής πολλαπλασιασμό, καινοφανή εκκλησιο-κανονικά ζητήματα, τα οποία δεν ανιχνεύονται στα γενεσιουργά αίτια των [εκκλησιο-κανονικών] ζητημάτων της Α' χιλιετίας, τα οποία (αυτά τα τελευταία) είχαν προκαλέσει και την ανάδυση των Κανόνων της Εκκλησίας. Κατά συνέπεια, τα ζητήματα της Β' χιλιετίας σαφώς δεν βρίσκουν ούτε άμεση αντιστοίχιση ούτε ορατά στοιχεία επίλυσής τους στα κανονικά κείμενα της Α' χιλιετίας. Αυτό σημαίνει, με άλλα λόγια, (και γι' αυτό θα έλεγε κανείς), ότι οι υπάρχοντες **Κανόνες** της Εκκλησίας που συγκροτούν το **Σώμα της Εκκλησιολογίας της**, δεν έχουν ad hoc αναφορές ή προβλέψεις για τα καινοφανή κανονικά ζητήματα της Β' χιλιετίας και του σήμερα. Έχουμε, επομένως, ζητήματα στην εποχή μας, που δεν τα αντιμετωπίζουν *κειμενικά* ούτε το **κανονολογικό υλικό** (Α' χιλιετία) των Κανόνων, ούτε το **κανονολογικό υλικό** (11ος-15ος αι.) των Ερμηνευτών των Κανόνων. Έτσι, μετά από την αντικειμενική αυτή διαπίστωση κατά το μάλλον και ήττον κοινά αποδεκτή, τίθεται επιτακτικό και διττό το ερώτημα, το οποίο καλούμεθα να το απαντήσουμε, επειδή ακριβώς τίθεται και επανέρχεται σε κάθε εποχή κατά τα τελευταία *μετα-νεωτερικά* χρόνια: από την μία μεριά, εάν και κατά πόσο σχετικοποιήθηκε και ξεπεράσθηκε το περιεχόμενο όλων ή κάποιων ιερών Κανόνων, δεδομένου ότι αναφέρονται σε πραγματικότητες που επισυνέβησαν σε άλλες εποχές, σε άλλη *ιστορική συνάφεια*, και, από την άλλη, εάν μπορούμε, ως Εκκλησιακό σώμα και εμείς, να *εκσυγχρονίσουμε* τους Κανόνες (*aggiornamento*) ή ακόμη και να θεσπίσουμε νέους Κανόνες.

Τίθεται, λοιπόν, με άλλα λόγια, το ερώτημα, κατά πόσο, μέσα στο κύρος που τους περιβάλλει, οι Κανόνες αυτοί διατηρούν την υπαρκτική δυναμική τους, για να ανταποκρίνονται στα αιτήματα του ολοένα και περισσότερο μεταβαλλόμενου κόσμου. Μία σειρά δε από άλλα συναφή ζητήματα έρχονται να προστεθούν στον πυρήνα του κεντρικού αυτού ερωτήματος, ως **δνάδες θεμάτων**, όπως: ποια η σχέση βιβλικού πνεύματος και κανόνων, δόγματος και κανόνων, ήθους και κανόνων, προσωπικής ελευθερίας και κανόνων, κοσμικού κράτους και κανόνων, ψυχολογίας και κανόνων, βιοηθικής και κανόνων; Ποιο ρόλο διαδραματίζουν σήμερα οι Κανόνες στην συγκρότηση του Εκκλησιακού σώματος ή στην ποιμαντική πράξη της Εκκλησίας; Επίσης, ποιος ο λόγος των Κανόνων στην μαρτυρία της Ορθοδοξίας στον σύγχρονο κόσμο, στην πρόσφατη συμμετοχή της στην Οικουμενική Κίνηση και τις εν γένει σύγχρονες πολύπτυχες προκλήσεις; Και ακόμη, σε ποιο βαθμό οι Κανόνες μαρτυρούν διαχρονικά για το *ευχαριστιακό και εσχατολογικό ήθος* της Εκκλησίας ή ενισχύουν, αντιθέτως, την κυριαρχία του *νομικού πνεύματος* στην ζωή και τις δομές της Εκκλησίας; Πόσο σοβαρά λαμβάνονται υπ' όψιν οι υφιστάμενοι Κανόνες στην σύγχρονη διάρθρωση (Καταστατικοί Χάρτες [με αποκλίνουσες ή *μεταλλασσόμενες*⁶ **κανονοταξίες**], κλπ.) των κατά τόπους Εκκλησιών; Ασφαλώς, σε αυτά τα επί μέρους ερωτήματα θα μπορούσαμε να προσθέσουμε και άλλα πολλά, όπως ασφαλώς θα κάνουν και οι επόμενες γενεές, προσθέτοντας και άλλα ερωτήματα, που δεν τίθενται για εμάς σήμερα. Τί καλούμεθα, λοιπόν,

⁵ Βλ. Πρξ 15, 28.

⁶ Για την *μετάλλαξη* της Κανονικής Παραδόσεως της Εκκλησίας, βλ. κατωτέρω.

θεολογικά να κάνουμε μπροστά σε αυτά τα αδυσώπητα διλήμματα σε μία *παγκοσμιοποιημένη εποχή* εκκοσμίκευσης, *εκκλησιακού αιωνισμού* και *εκκλησιαστικού κουλτουραλισμού*;

* * * * *

Είναι αλήθεια, ότι οι Κανόνες δεν προήλθαν από *παρθενογέννηση*, που σημαίνει ότι σαφώς χαρακτηρίζονται από στοιχεία κάποιας δεδομένης ιστορικής εποχής και προέλευσης. Ωστόσο, αυτοί *εμπεριέχουν δεδομένα που προδίδουν πληρότητα στον οραματισμό του λόγου ύπαρξής τους*, τα οποία θα πρέπει να λάβουμε πρωταρχικά υπ' όψιν μας στο επιχειρούμενο αυτό διάβημα μελέτης και σπουδής της υπάρχουσας **διαλεκτικής σχέσης μεταξύ συνάφειας και θεολογίας στους ιερούς Κανόνες** της Εκκλησίας. Το αντινομικό αυτό χαρακτηριστικό (*μη ad hoc αναφορά των Κανόνων σε σύγχρονα ζητήματα και ταυτόχρονα πληρότητα των Κανόνων*) εκτίθεται επί πλέον σήμερα σε ένα πεδίο, που δημιουργεί συγχύσεις, όπως είναι το πεδίο της σύγχρονης πολυπολιτισμικής εποχής και της πολιτισμικής αλληπάλληλης διαστρωμάτωσης (πολυ-ορθόδοξο, πολυ-ομολογιακό, πολυ-θρησκευτικό, πολυ-πολιτικό, πολυ-πολιτειακό, πολυ-πολιτισμικό). Πρόκειται για το ιστορικά πρωτόγνωρο για την ανθρωπότητα και νεοφανές πεδίο του *παγκόσμιου ενιαίου πολιτισμικού χώρου*. Μέσα στο πεδίο αυτό, φαίνεται να χάνεται η *θεολογική πληρότητα* των Κανόνων και υπερτονίζεται ένα – υποτιθέμενο – πολύπτυχο «κανονικό κενό» (*sic*) σε διάφορα σύγχρονα και επίκαιρα εκκλησιο-κανονικά ζητήματα, με το υιοθετηθέν και επαναλαμβανόμενο επιχείρημα στο μέσο και το πρόσφατο παρελθόν, ότι οι Κανόνες είναι μίας [προγενέστερα] *άλλης* και [πολιτισμικά] *διαφορετικής* εποχής.

Εν τούτοις, η εμφανιζόμενη σήμερα υπερτροφία εκδηλώσεων της *«μη ad hoc αναφορικότητας»* σε βάρος της διαχρονικής *«κανονικής πληρότητας»* δημιουργεί μία συγκρουσιακή προσέγγιση των ζητημάτων, που τίθενται αέναα στους κόλπους της Εκκλησίας και οδηγεί εν τέλει σε *αδιέξοδα*, που αγγίζουν ακόμη και αυτούς τους ίδιους τους δύο υποστατικούς *θεσμούς* (όπως είναι η *Τοπική Εκκλησία* και η *Σύνοδος* με τις λειτουργικές απορροές τους) και τα κανονικά συστήματα (π.χ. το πρόβλημα σήμερα ορισμού του Αυτοκεφάλου εκβάλλει ως μεγαλύτερο κανονικό πρόβλημα στους χώρους της λαθεμένα επωνομαζόμενης 'Διασποράς') της Εκκλησίας. Για την Κανονική Παράδοση της Εκκλησίας, όμως, δεν υπάρχουν αδιέξοδα, διότι αυτή έχει αξονικούς τρόπους με εσχατολογικά δεδομένα να τα υπερνικά και διαθέτει ασφαλιστικές δικλείδες υπέρβασής τους, αρκεί μόνον οι «οικοδομούντες»⁷ να συντονίζονται και να οραματίζονται με αυτήν.

Εν προκειμένω, ένας αξονικός τρόπος αντιμετώπισης του τείνοντος να γίνει στις μέρες μας ανυπέρβλητο αδιέξοδο είναι να διερευνηθεί διεξοδικά και οριστικά **η ιστορική συνάφεια της κανονογέννησης**, εργασία ευρύτατη και ουδέποτε γενόμενη μέχρι σήμερα, για να της προσδώσουμε διακριτή θέση απέναντι στην *θεολογία* και το *εσχατολογικό όραμα*, που φέρουν μύχια μέσα τους οι Κανόνες. Με άλλα λόγια, είναι πρωταρχικό έργο, είναι έργο προτεραιότητας και έχει μεγάλη σημασία για εμάς και την Εκκλησιακή συνέχειά μας (πρβλ. το γεγονός της *ομαδικής σκυταλοδρομίας*) να ξεχωρίσουμε τα στοιχεία της **ιστορικής συνάφειας** από την **κανονική θεολογία**, λόγω του ότι στους πρόσφατους χρόνους μέχρι και σήμερα οι Κανόνες αντιμετωπίστηκαν και χρησιμοποιήθηκαν με **νομικιστικό ετεροκεντρισμό**. Ακόμη αναλυτικότερα, για να γίνει αυτό περισσότερο κατανοητό, καλούμεθα να διακρίνουμε, απομονώνοντας τα συναφειακά ιστορικά δεδομένα, που σχετίζονται με την ιστορική στιγμή έκδοσης των Κανόνων, την διαχρονική *θεολογία [και εκκλησιολογία] των Κανόνων*, έτσι ώστε να αξιοποιήσει η *απελθούσα Β' χιλιετία* και το ημέτερο παρόν την θεολογία αυτή, η οποία θα προσανατολίσει το Εκκλησιακό σώμα να πορευθεί, αφήνοντας διακριτά και ξέχωρα τα ιστορικά συναφειακά δεδομένα, τα οποία εάν συγχέονται, όπως γίνεται σήμερα, με την θεολογία των Κανόνων, μόνο σύγχυση μπορούν να προκαλούν ή να οδηγούν στην λαθεμένη στάση απόρριψης των Κανόνων.

⁷ Πρβλ. Μθ 21, 42· Μκ 12, 10· Λκ 20, 17· Α' Πέτρ. 2, 7.

I. Συνάφεια και Θεολογία: μία παρεξηγημένη σχέση.

Διευκρινήσεις Ορολογίας

Οι Κανόνες της Εκκλησίας, αν και ρυθμίζουν τα ίδια θέματα (*θεματικές ομάδες Κανόνων*), παρουσιάζουν μεταξύ τους διαφοροποιήσεις κυρίως ως προς την *έλλειψη ταυτότητας ορολογίας*. Στο σημείο αυτό τίθεται αβίαστα το ερώτημα, αν αυτές οι διαφοροποιήσεις αποτελούν αντιφάσεις και αντιθέσεις μεταξύ ομοθεματικών Κανόνων, ερώτημα που προβάλλεται από πολλούς αμφισβητίες των ιερών Κανόνων, ή αποτελούν ετερόκεντρες αφετηρίες επίλυσης του αυτού προβλήματος, προκύπτοντος και επανερχόμενου σε διαφορετικές και ετερόκλητες ιστορικές συνάφειες. Να ξεκινήσουμε, όμως, από μία απόπειρα *ταυτότητας ορολογίας*. Ο όρος *συνάφεια* υιοθετήθηκε ως κατηγορία μελέτης στην Θεολογία στον Δυτικό κόσμο (*contextuality*), αλλά η περιγραφή της λειτουργίας, που θέλει να σημάνει αυτός ο όρος, υφίσταται διαχρονικά και αναφέρεται περιφραστικά στην προγενέστερη χριστιανική και θύραθεν Γραμματεία. Στην Αρχαιότητα, ο όρος *συνάφεια* (*συν+αφή*), φέρνω δηλαδή σε προσέγγιση, σε επαφή δύο πράγματα, *συνάπτω* δύο πρόσωπα ή πράγματα και *συνάπτομαι* δύο πραγμάτων, απαντάται στον Λοβέκκιο⁸, στον Αριστοτέλη⁹, στον Πλούταρχο¹⁰ και σε αρκετούς άλλους της ίδιας εποχής, με την έννοια της σύναψης, της σύζευξης, της συνένωσης, του συνδυασμού δύο στοιχείων, τα πλησίον αλλήλων, καθώς και ως συνάφεια πραγμάτων και τόπων, επιμειξία, συγχρωτισμός, κοινωνία, κοινώνηση, κοινότητα, κ.λ.π. Η *συνάφεια* απαντάται ιστορικά και ως κανονικός όρος και στους ιερούς Κανόνες¹¹. Στην συνέχεια, ο όρος *συνάφεια* εννοιολογείται ως η ιδιότητα του συναφούς, το να είναι κάτι συναφές προς κάτι άλλο, ως έχουν άμεση σχέση αλλά και ως αλληλοεξαρτώμενο. Ο δε όρος *συναφής* χαρακτηρίζει κάτι που είναι εφραπτόμενο σε κάτι άλλο, αυτό που έχει *άμεση επαφή* (“*συνάφεια*”) με κάτι άλλο, ο συνεχόμενος, ο συνηνόμενος, ο συνημμένος, ο συνδεδεμένος, αυτός που έχει άμεση σχέση με κάποιον ή με κάτι άλλο, ο συσχετιζόμενος, ο παρεπόμενος, ο παρεμφερής, ο παρόμοιος, ο παραπλήσιος, ο ανάλογος, ο ενδελεχής.

Στην καθ’ ημάς Θεολογία, με τον όρο *συνάφεια* εννοούμε το γεγονός, όταν μία απόφαση (δόγμα, κανόνας) που διεκδικεί *διαχρονικότητα* χαρακτηρίζεται ταυτοχρόνως έκδηλα από *συγχρονικότητα* και από τα τοπικά και ιστορικο-κοινωνικά χαρακτηριστικά της εποχής που εκδίδεται. Με άλλα λόγια, να δούμε πρώτιστα τους Κανόνες στο πλαίσιο της εποχής τους, και ιδιαίτερα το πλαίσιο των *καιρικών Κανόνων*, οι οποίοι συνιστούν, κατά προτεραιότητα και κατά συγχρονική αναγκαιότητα, *προσαρμογή στις ιδιαίτερες κοινωνικές συνθήκες*. Επομένως, με την έννοια αυτή που αναλύθηκε μέχρις εδώ, μπορούμε με βεβαιότητα να πούμε, ότι έχουμε όντως στους Κανόνες της Εκκλησίας, ήδη από τις *κανονικές αφετηρίες* τους, *σύζευξη δύο στοιχείων*, τα οποία, όταν απομονωθούν, δίνουν την *ιστορικότητα* της γέννησης του Κανόνα, την *ιστορική* του *συγχρονικότητα*, και δίπλα σε αυτό την *θεολογία* του Κανόνα, την *εσχατολογική* του *διαχρονικότητα*.

Αυτό δηλώνεται και από, αυτό που αποκαλούμε στο Κανονικό Δίκαιο, *θεματισμός του κανόνα*. Ο όρος προέρχεται από την ρωμαϊκή νομική πρακτική, και δηλώνει το «σκεπτικό» (διαμόρφωση δια υποθέσεων των πραγματικών περιστατικών ή υποθετική ανακατασκευή των πραγματικών γεγονότων), το οποίο εκφράζει τα επιχειρήματα του αυτοκρατορικού νομοθέτη ή του πολιτειακού δικαστή, ή που αιτιολογεί την δημοσίευση μίας νομικής πράξης. Κατ’ αναλογία, οι συνοδικές κανονικές αποφάσεις που έχουν την μορφή των κανόνων, υιοθέτησαν ορισμένες φορές την προϋπάρχουσα αυτή τριμερή δομή, που εκφράζει τον *λόγο κανονογέννησης*

⁸ Βλ. *Εις Φρόνιχον*, 497.

⁹ Βλ. *Περί Πνεύματος*, 7, 3.

¹⁰ Βλ. *Δημήτριος Φαληρέας*, 5.

¹¹ Βλ. Κανόνες 13, 53 και 60/Πενθέκτης, 13/ΑΒ’, 6/Βασιλείου.

και κανονοθέτησης (Ratio canonis): **α)** θεματική [έκθεση των αιτίων], **β)** θεολογική αιτιολόγηση και [κανονική] προτροπή θεμελιωμένη στην **θεολογία του κανόνα**, και **γ)** απόφαση ή μέτρα (της απόκλισης)-επιτίμιο.

Με την έννοια αυτή έχουμε εξ ορισμού **χωρόχρονη συνάφεια**, η οποία θέλει να αποδώσει το απήχημα της εποχής κατά την οποία συντελείται ένα γεγονός ή εκδίδεται μία απόφαση ή, εν προκειμένω, θεσπίζεται ένας κανόνας. Στην ίδια προοπτική, μπορούμε εξίσου να κάνουμε χρήση του όρου **συναφειακή χωροχρονικότητα**, για να δηλώσουμε επακριβώς, ότι κάθε **χωρόχρονο** στην εξωτερική εκδήλωσή του και στην φαινομενολογία του εντός της Ιστορίας είναι **συναφειακό**. Επομένως, όσο και να θέλουμε να αποσαρκώσουμε, για την περίπτωση μας, μία διαχρονική και αιώνια κατηγορία, αυτή θα παραμένει πάντοτε σύστοιχη στην, και συνδεδεμένη με την, εποχή που την γέννησε. Γι' αυτό και η **Κανονογέννηση** χαρακτηρίζεται εξ ορισμού από **συναφειακή χωροχρονικότητα**, και οι Ιεροί Κανόνες, όπως εξ άλλου και η Αγία Γραφή, δεν είναι άμοιροι αυτού του χαρακτηριστικού, το οποίο, ειρήσθω εν παρόδω, δεν είναι κακό και αρνητικό από μόνο του.

Στους δύο αυτούς όρους να προσθέσουμε και έναν τρίτο, ο οποίος ακούει στο όνομα **συναφειοποίηση** (contextualization), που συνιστά κάθε απόπειρα, προσπάθεια ή ενέργεια προσέγγισης και γνώσης των παράπλευρων συνθηκών ενός γεγονότος ή της γέννησης ενός κειμένου. Συναφειοποίηση σημαίνει, επίσης, την τοποθέτηση ενός γεγονότος ή κειμένου στις συνθήκες γέννησής του, δηλαδή την τοποθέτησή του στο **συναφειακό χωρόχρονο**, πριν από την εκ του σύνεγγυς εξέταση, την μελέτη, την ανάλυση, την ερμηνεία και, ιδίως, πριν από την μεταφορά του στην εποχή μας ή σε κάθε μεταγενέστερη εποχή. Στην αντίθετη περίπτωση, θα προβούμε, volentes nolentes, σε μία ετεροκεντρισμένη ενέργεια αυτού που σημαίνει ο διεθνής επίσης όρος “decontextualization”, ο οποίος στα ελληνικά θα μπορούσε να αποδοθεί με τον νεολογισμό **αποσυναφειοποίηση**. Είναι, όπως λέμε αντιθετικά, για να διευκολύνω την κατανόηση του νεολογισμού, «εκκλησιοποίηση»-«αποεκκλησιοποίηση». Και η **αποσυναφειοποίηση** εδώ σημαίνει, ότι αποδομείται τόσο η **ιστορική συναφειακότητα** όσο και η **κανονική συναφειακότητα**, αναλόγως την περίπτωση, κάτι που είναι πολύ σημαντικό να λαμβάνεται υπ' όψιν στο υπό εξέταση ζήτημα.

Ανακεφαλαιώνοντας το προοιμιακό βήμα της παρούσας εισήγησης, είναι σύμφоро να συνοψίσουμε την μέχρι τώρα εισαχθείσα ορολογία και τους προταθέντες νεολογισμούς, με σαφή οριοθέτηση, έτσι ώστε η περαιτέρω ενδεικτική ή αφαιρετική χρήση τους να γίνεται κατανοητή από όλους. Συγκεκριμένα, μιλούμε για **συνάφεια**, για **ιστορική συνάφεια** ή, ορθότερα και ακριβέστερα, ευρύτερα και καλύτερα, για **χωρόχρονη συνάφεια** και, όταν θέλουμε να χαρακτηρίσουμε τον πτωτικό τόπο και χρόνο της κάθε δεδομένης στιγμής και εποχής, για **συναφειακή χωροχρονικότητα**. Και ακόμη, όταν πρέπει να λάβουμε υπ' όψιν μας την ιστορική εκκίνηση των Κανόνων, ομιλούμε για **συναφειοποίηση**, καθώς και, για την αντίθετή της περίπτωση, όταν αποσυνδέουμε τους Κανόνες από το ιστορικό πλαίσιο γέννησής τους, ομιλούμε για **αποσυναφειοποίηση**. Έτσι, με τα όσα ειπώθηκαν μέχρι τώρα, στην κοινή μας αυτή προσπάθεια, διαθέτουμε ένα πλούσιο οπλοστάσιο όρων και λόγων, για να εμβαθύνουμε στο υπό διερεύνηση δύσκολο και σημαντικό ζήτημα της **ενδοκτισιακής συνάφειας** σε σχέση με την Θεολογία και τους Ιερούς Κανόνες, μία σχέση που, πρέπει να το πούμε, μας ξεπερνάει ιστορικά, και που υπερβαίνει τα όρια του πτωτικού κτιστού.

Όταν δεν ληφθούν υπ' όψιν τα ανωτέρω στην προσέγγιση των Κανόνων, σε συνδυασμό με τα δεδομένα της εποχής μας, τότε εύκολα μπορούμε να διολισθήσουμε σε δύο ομόπρωτες αποκλίσεις.

α) Μεθοδολογικός αναδρομισμός (retroaction) και αναχρονική “έξοδος από την συνάφεια” (out of the context/sortir du contexte).

β) Ετεροκεντρικός αναδρομισμός και αναχρονική ετεροκεντρικότητα της συνάφειας.

Αυτό απλά σημαίνει εγκατάλειψη της δεδομένης συνάφειας και μετάβαση σε άλλο τόπο (**ετεροκεντρικότητα**) [έστω και εάν πρόκειται για τον ίδιο τόπο...] και σε άλλο χρόνο (**ετεροχρονικότητα**), με άλλα λόγια, έξοδος από τον **συναφειακό χώρο** και τον **συναφειακό χρόνο** γέννησης του κανόνα. Επομένως, πρόκειται για..., να ο ανωτέρω νέος όρος που μας χρειάζεται, **συναφειακό χωρόχρονο**. Και από αυτό μπορούμε να λέμε, όπως

προαναφέρθηκε, για **συναφειακή χωροχρονικότητα** και, κατ' επέκταση, για «**χωρόχρονη συνάφεια**» με την ευρύτερη έννοια και όχι μόνον για «**ιστορική συνάφεια**». Ας μην λησμονούμε, ότι, όταν αλλοιωθούν τα **ιστορικά δεδομένα** ενός γεγονότος, τότε χωλαίνει και η συμφυής **θεολογία**. Ακριβώς σε σχέση με αυτό, ο π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ έλεγε χαρακτηριστικά, ότι, *όποιος δεν γνωρίζει σωστά την Ιστορία, δεν μπορεί να κάνει θεολογία*.

Στο πλαίσιο ανάδειξης μιας ειδικής **κανονικής ορολογίας**, η οποία θα μας βοηθήσει προφανώς και θα μας δώσει την δυνατότητα να εμβαθύνουμε περισσότερο, ανήκουν και τα **είδη της συναφειακότητας**, τα οποία περιπλέκονται στην σύμπλοκη σχέση «**Συνάφειας και Θεολογίας των Ιερών Κανόνων**». Στο πλαίσιο πάντοτε του **ενδοκτισιακού**, αυτά είναι: η εξαγγελθείσα ως πρώτη **ιστορική συνάφεια**, δηλαδή η **τοπική συνάφεια**, ιδίως όταν πρόκειται για τις Τοπικές Συνόδους, και η [πάντοτε] **έγχρονη συνάφεια** [μπορεί να μην γνωρίζουμε **τόπο**, αλλά ο **χρόνος** είναι πάντοτε δεδομένος], που και οι δύο μαζί απαρτίζουν την **δίδυμη χωροχρονική συνάφεια**, η **νοοτροπιακή**, η **ιδεολογική**, η **κοινωνική συνάφεια** (πρβλ. τις ιδεολογίες της κάθε εποχής, τις πολιτικές θεωρίες, τις κοσμοθεωρίες, κλπ.), η **νομική συνάφεια**, και ούτω καθ' εξής.

Για αυτήν την τελευταία, την **νομική συνάφεια**, να δώσουμε εδώ, ως στίγμα, ένα παράδειγμα, καθώς αυτή σχετίζεται άμεσα με το **κανονικό γίνεσθαι** της Α' χιλιετίας και του σήμερα. Το Ρωμαϊκό Δίκαιο, στις πολιτικές δίκες, δεν προβλέπει **Εισαγγελία**. Πάνω σε αυτήν την νομική πρακτική δομήθηκε και η απόδοση της εκκλησιαστικής δικαιοσύνης των ιερών Κανόνων και, κατ' επέκταση, δεν προβλέπουν σε αντίστοιχες περιπτώσεις και αυτοί δομικά κάτι τέτοιο. Εδώ, όμως, διαπιστώνεται σαφώς επιρροή ρωμαϊκής **νομικής συνάφειας** στην λειτουργία κάθε έννοιας πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκκλησιαστικής δίκης, όσο και στην άσκηση του εκκλήτου. Δίπλα σε αυτό, υπάρχει και ένα δεύτερο στοιχείο. Το γεγονός που παρατίθεται εδώ, όταν συγκριθεί με την σημερινή πραγματικότητα, εξηγεί την σημερινή αναντιστοιχία **εκκλησιαστικής δικαιοσύνης**, της «καθειμαγμένης», όπως την αποκαλούσε ο μακαριστός Καθηγητής και Εκκλησιαστικολόγος Χαράλαμπος Παπαστάθης¹², και **πολιτικής δικαιοσύνης**, η οποία (πολιτική δικαιοσύνη) στο μεταξύ (από την ρωμαϊκή εποχή μέχρι σήμερα) μετεξελίχθηκε **δομικά** με τρόπο θεαματικό. Μήπως πρέπει και εμείς σήμερα να ενεργήσουμε, όπως οι Κανόνες, στην εποχή της κανονογέννησης, οι οποίοι έλαβαν υπ' όψιν τους το Ρωμαϊκό Δίκαιο στην διαμόρφωση της εκκλησιαστικής δικαιοσύνης (να, η **νομική συνάφεια**), χωρίς εννοείται αυτό, σίγουρα, να επηρεάσει τον θεολογικό πυρήνα του πράγματος; Και το ζητούμενο εδώ δεν είναι ο «**εκκλησιαστικός Εισαγγελέας**»..., αλλά η αδυναμία **αυτορρύθμισης** και αναπροσαρμογής του Εκκλησιαστικού σώματος της εποχής μας σε σύγχρονες **συναφειακές αναγκαιότητες**, την στιγμή που οι Κανόνες ακριβώς επιτάσσουν, σύμφωνα με το παράδειγμά τους, αυτήν την αναπροσαρμογή στα πεδία των **παράπλευρων εφαρμογών** τους. Σε κάθε περίπτωση, η εκκλησιαστική δικαιοσύνη, ως πράξη απονομής της δικαιοσύνης, ακολούθησε μία εξελικτική πορεία, χωρίς όμως να επιφέρει ουσιώδεις μεταβολές μέσα στον χρόνο και, κατά συνέπεια, ούτε σε αυτές τις περιπτώσεις έγινε λόγος ή τέθηκε ζήτημα κατάργησης προηγούμενου κανόνα από έναν νεώτερο.

Και τέλος, στο “εσωτερικό” της **ιστορικής συνάφειας** των Κανόνων, θα διακρίναμε τους Κανόνες σε **συναφειακούς** και **καιρικούς**, με ενεργή λειτουργία των πρώτων και αδρανή λειτουργία των δευτέρων¹³. Η διαφοροποίηση εδώ είναι σε μεγάλο βαθμό σχηματική και γίνεται καθαρά για λόγους μεθοδολογικούς.

¹² Βλ. Αρχιμ. Γρηγορίου Δ. Παπαθωμά-Μαρίας Τατάγια (επιμ.), *Ηλιαχτίδα στην νομοκανονική αμφιλόκη. Επιστημονικό Μνημόσυνο του Καθηγητή της Νομικής Σχολής του Α.Π.Θ. Χαράλαμπος Παπαστάθης*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Σάκουλα Α.Ε., 2013, σελ. 36-37.

¹³ Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιας δυνατότητας διάκρισης θα μπορούσε να θεωρηθεί η στάση της Εκκλησίας απέναντι στους Εβραίους, με τον **κανόνα 8/Ζ'** (787) να ανήκει στην πρώτη κατηγορία και τον **κανόνα 11/Πενθέκτης** (691) να ανήκει στην δεύτερη κατηγορία, κάτι που φανερώνει, μεταξύ άλλων, και μία διορθωτική παρέμβαση της Εκκλησίας σχετικά με αυτό το θέμα.

Μετά από όλα τα προαναφερθέντα, θα μπορούσαμε να διακρίνουμε **τρεις Περιόδους Συνάφειας στην εποχή της Κανονογέννησης (1ος-9ος αι.).**

1) 49¹⁴-313 (3 αιώνες) → Περίοδος Διωγμών.

2) 313-395 (1 αιώνας) → Περίοδος Ανεξιθρησκίας.

3) 395-883 (5 αιώνες) → Περίοδος εκκλησιο-κρατικής Αμοιβαιότητας.

Υποπερίοδοι της 3ης Περιόδου

α) 395-691 (3 αιώνες) → Περίοδος διαπάλης “θεσμικού” και “χαρισματικού”.

β) 691-883 (2 αιώνες) → Περίοδος θεσμικής επισημοποίησης.

Στους εννέα (9) αυτούς συναπτούς αιώνες κανονογέννησης, έχουμε τρεις (3) διαφορετικές και αντιθετικές μεταξύ τους φάσεις: «**Διωγμοί – Ανεξιθρησκία – Αμοιβαιότητα**», οι οποίες, όπως μπορεί να γίνει κατανοητό, **1)** επηρεάζουν το πεδίο «**ιστορική συνάφεια**» της **Κανονογέννησης**. **2)** Παρ’ όλο ότι έχουμε στους Κανόνες διαφορετικές και αντιθετικές ιστορικές συνάφειες και διαστρωματώσεις μεταξύ τους, η **θεολογία** τους παραμένει διαχρονικά η ίδια τόσο, όσο και το οντολογικό περιεχόμενό τους και η εσχατολογική τους προοπτική. Με άλλα λόγια, έχουμε **κλάσματα** με διαφορετικούς **αριθμητές (ιστορικές συνάφειες)** και με κοινό **παρονομαστή (θεολογία)**. Συνεπώς, παρά την σαφώς ετερόκεντρη **ιστορική συνάφεια**, τα κλάσματα είναι ομώνυμα, γιατί η **θεολογία** της είναι κοινή και η αυτή. **3)** Το διαχρονικό κύρος των ιερών Κανόνων δεν εξαρτάται από την εκάστοτε **μεταβαλλόμενη ιστορική συνάφεια** (η οποία σήμερα είναι διαφορετική και αύριο θα είναι ακόμη πιο διαφορετική), αλλά έγκειται στο γεγονός, ότι η **θεολογία των Κανόνων** είναι η αυτή «χθες και σήμερα, η αυτή και εις τους αιώνες»¹⁵.

II. Κανονικές προεκτάσεις του θεολογικού ζητήματος της “Συνάφειας των Κανόνων”

Το χαρακτηριστικό ιδίωμα των Ιερών Κανόνων στο σύνολό τους είναι, ότι ο μελετητής τους καλείται να πάει πέρα από αυτό καθ’ εαυτό το κείμενο τους. Όταν κανείς εμμένει ανατομικά στην επιφάνεια του κανονικού κειμένου, και μάλιστα ενός κειμένου, οφείλουμε να το υπογραμμίσουμε, με **αποκρυσταλλωμένη οντολογική εμπειρία** και με έκδηλο **αφαιρετικό λόγο**, εκτός του ότι επιχειρεί μία ανατομική προσέγγιση ιστορικο-φιλολογικής μορφής, χάνει εντελώς την αίσθηση της εμπειρικής πραγματικότητας, που κρύβεται πίσω από την **αφαιρετικότητα** των κανονικών κειμένων και της προοπτικής τους.

Η διαπίστωση αυτή γεννά το κεντρικό ζήτημα της διαλεκτικής σχέσης **εμπειρίας και κειμένων** ή, καλύτερα, **εμπειρίας και κειμενικής έκφρασης αυτής της εμπειρίας**, με κωδικό και γραπτό λόγο. Έτσι, εδώ είναι η στιγμή να πούμε, ότι η ενσάρκωση και η πραγμάτωση της Εκκλησίας στην Ιστορία εισάγει σε αυτήν μία **καινή εμπειρία**, η οποία είναι και πρέπει να παραμένει **ξένη** προς την Ιστορία. Η διαπίστωση αυτή, επίσης, γεννά και κάποια επιμέρους θέματα και ζητήματα.

1) Πώς οι Ιεροί Κανόνες μπορούν να γίνουν σημείο επαφής ή εκδήλωση τριβής ανάμεσα στην Εκκλησιακή εμπειρία και την Ιστορία;

Η εκκλησιακή εμπειρία εναποτίθεται στην Ιστορία και η εναπόθεση αυτή εγείρει αντιδράσεις πρόσληψης και ζητήματα εκ μέρους της Ιστορίας. Η Ιστορία, στην αντίδρασή της, προκαλεί τάσεις πτωτικής αφομοίωσης της αποκαλυπτικής εμπειρίας και προσαρμογής αυτής της εμπειρίας στην πτωτική της κατάσταση. Τότε ακριβώς δημιουργείται η ανάγκη της αποκαλυπτικής εμπειρίας να φανερωθεί με **ιστορικό στίγμα**, εν προκειμένω, με **δόγματα και κανόνες**, για τις αντιστοιχίσεις της **πίστεως** και της **τάξεως** στα προβλήματα

¹⁴ Πρβλ. Πρξ 15, 6-29.

¹⁵ Πρβλ. Εβρ. 13, 8.

(πρόσληψης), που προκαλεί η Ιστορία στην Εκκλησία. Αυτό σημαίνει μεταξύ άλλων, ότι, εάν η Ιστορία αποδεχόταν απροϋπόθετα την αποκαλυπτική εμπειρία, δεν θα χρειαζόμασταν και δεν θα εκδίδονταν τα Δόγματα και οι Κανόνες. Η διαπίστωση αυτή μας βοηθάει να καταλάβουμε, πού κείται η ιστορική ανάγκη γέννησης των Ιερών Κανόνων, για να γίνει πιο κατανοητό το ζήτημα της ιστορικής *συνάφειας* σε σχέση με την αποκαλυπτική/εκκλησιακή *εμπειρία*, τα δύο στοιχεία που οι Κανόνες επωχούν στους κόλπους τους με τρόπο περιεκτικό, αλληλοπεριχωρητικό και ταυτόχρονα αφαιρετικό.

2) Πώς επιτελείται αυτή η έκφραση της εμπειρίας μέσα από τους Ιερούς Κανόνες;

Οι Κανόνες κινούνται στον άξονα *εσχατολογικής προέλευσης* και υφής «Πράξη → “Θεωρία”», και όχι στην *φιλοσοφική* ή την *νομική* προοπτική «Θεωρία → Πράξη».

Πράγματι, στην Φιλοσοφία ή την Νομική επιστήμη, η *θεωρία* προηγείται της *πράξεως*. Η **Φιλοσοφία** προϋποθέτει την ανθρώπινη αντίληψη επί ενός πράγματος, την διατυπώνει ως «θεωρία» και προσπαθεί στην συνέχεια να την υλοποιήσει, να την αξιοποιήσει πρακτικά, στην καθημερινή ζωή, ακόμη και την θεσμική, με τα δικά της μέσα ή με τα μέσα της πολιτικής. Συμβαίνει το ίδιο, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, με την **Νομική** «θεωρία», η οποία, πολύ συχνά, υπαγορεύει την νομοθετική πρακτική. Πρόκειται, πράγματι, για μία πέρα για πέρα ανθρώπινη *σύλληψη*, που ανταποκρίνεται στις ανθρώπινες ανάγκες της κοινωνικής ζωής, αλλά η οποία παραμένει, ως προς την προσέγγισή της, ενδοκτισιακή. Στην διάρκεια των αιώνων, προκειμένου να ικανοποιηθούν αυτές οι ανθρώπινες *συναφειακές* ανάγκες, εμφανίστηκαν πολυάριθμες φιλοσοφικο-ιδεολογικές και κοινωνικο-πολιτικές θεωρίες ή αυτό που ονομάζουμε *κοσμοθεωρίες* (*απόψεις για τον κόσμο*). Κάθε μία από αυτές διεκδικούσε την, κατ’ αποκλειστικότητα, *εφαρμογή* της στην ανθρώπινη κοινωνία, μία *εφαρμογή θεωρίας* που εκβάλλει σε αυτό που αποκαλούμε εδώ *πράξη*.

Αφού προσδιορίσαμε τον τρόπο εφαρμογής μίας φιλοσοφικής, νομικής, πολιτικής ή άλλης μορφής *θεωρίας*, πρέπει να καταδείξουμε τα χαρακτηριστικά της «θεωρίας» στην *εκκλησιακή Θεολογία*. Κατ’ αρχάς, στην Εκκλησία, δεν υφίσταται *θεωρία* υπό την έννοια που μόλις αναφέραμε και περιγράψαμε, διότι η Εκκλησία παραμένει «*εμπειριο-κεντρική*», «*πραξηκεντρική*», δηλαδή επικεντρώνεται, κατά προτεραιότητα και κατ’ αποκλειστικότητα, στην ζωή και την πράξη. Πράγματι, «μπορούμε πάντοτε να αντιτάξουμε έναν λόγο σε κάποιον άλλο λόγο, αλλά δεν μπορούμε να αντιτάξουμε κανέναν λόγο απέναντι στην ζωή» (άγ. Γρηγ. Παλαμάς). Υπενθυμίζουμε εδώ τους πατερικούς λόγους: «Πράξις θεωρίας επίβασις», δηλαδή η πράξη αποτελεί την βάση της όποιας «θεωρίας»¹⁶. Η Εκκλησία διασώζει το γεγονός της Αποκαλύψεως και την προοπτική της Θείας Οικονομίας. Άρα, η ζωή μέσα στην Εκκλησία χαρακτηρίζεται άμεσα από την *εμπειρία*, από την εκκλησιακή *εμπειρία*, που είναι αποκλειστικά και μοναδικά δική της, η οποία, κατ’ αρχάς, εκδηλώνεται στην πράξη και στην συνέχεια εκφράζεται δια της «θεωρίας». Συνεπώς, η πίστη είναι ένα γεγονός, πριν καταστεί *διδασκαλία*, «θεωρία», ακόμη και πριν οδηγήσει στην γέννηση μίας έννοιας. Για τον λόγο αυτό, «η θεολογία μας, επαναλάμβανε συχνά ο π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ, όταν δίδασκε, είναι μία *θεολογία γεγονότος*», προερχομένου από την *εμπειρία της Βασιλείας*, και όχι, θα προσθέταμε εμείς, «θεολογία θεωρίας». Στην ίδια πάντοτε προοπτική, η θεολογία περικλείει μία μετατροπή, μία μεταστροφή, συνεπώς δεν ανάγεται σε καμμίας μορφής ορθολογική *προτυποποίηση*, φιλοσοφική ή νομική. Ομοίως, οι έννοιες της «ουσίας», της «φύσεως», της «υποστάσεως» και του «προσώπου» αποτελούν κατασκευές του ανθρώπινου λόγου, οι οποίες επιτρέπουν την λεκτική διατύπωση της βιωματικής *εμπειρίας* της Εκκλησίας. Αυτοί οι όροι, οι οποίοι προέρχονται, είναι αλήθεια, από την φιλοσοφία, κατά κάποιο τρόπο μεταμορφώθηκαν, ώστε να καταστούν ικανοί να διατυπώσουν μία Αλήθεια που ξεπερνά κάθε λέξη: έγιναν *εικονικοί*. Αυτόν τον *εσχατολογικό εικονισμό* φέρουν μέσα τους

¹⁶ Γρηγ. Θεολόγου, *Λόγος Δ΄, Κατά του Αυτοκράτορος Ιουλιανού* (κεφ. 113), εν *P.G.*, τ. 35, στ. 649-652.

οι Ιεροί Κανόνες, που τους διαφοροποιούν άρδην από την όποια νομική ή φιλοσοφική νόρμα της Πολιτείας ή της Κοινωνίας μέσα στην Ιστορία.

Συνεπώς, ποιά η σημασία τελικά των γραπτών κειμένων για την Εκκλησία; Τα βιβλικά, πατερικά/δογματικά ή κανονικά γραπτά κείμενα παρουσιάζουν, ως κείμενα, μία μορφή που τα εξομοιώνει με τους θεωρητικούς ανθρώπινους (φιλοσοφικούς ή νομικούς) ορισμούς, αλλά, στην πραγματικότητα, περιγράφουν την αποκεκαλυμμένη Αλήθεια, την βιωματική εμπειρία. (Η Εκκλησία, λόγω της *θεο-ανθρώπινης* φύσεώς της, μπορεί να περιγραφεί, αλλά δεν μπορεί να εξαντληθεί σε έναν ορισμό, και ο όποιος ορισμός αδυνατεί να *χαράζει τα όρια της*). Ορισμένοι Πατέρες υποστηρίζουν¹⁷, ότι πολυάριθμα πατερικά κείμενα – ακόμη και βιβλικά – οφείλουν την ύπαρξή τους στα συναφειακά προβλήματα που εμφανίσθηκαν στην εκκλησιακή ζωή ή γράφτηκαν, για να απαντήσουν στις συνέπειες της εσφαλμένης βίωσης της αποκεκαλυμμένης Αλήθειας (πρβλ. τις αιρέσεις δια μέσου των αιώνων). Η Εκκλησία ήταν, επομένως, εξαναγκασμένη, δια των κειμένων των Αποστόλων ή των Πατέρων, ή δια των Τοπικών και Οικουμενικών Συνόδων, να περιγράψει ή να εκφράσει (με *ορισμούς-όρους* [πίστη] και με *κανόνες* [τάξη] που θεσπίσθηκαν από τις Συνόδους) την αποκεκαλυμμένη Αλήθεια, την οποία ζούσε και ζει αποκαλυπτικά και εμπειρικά. Τα κείμενα της Εκκλησίας δεν συνιστούν ένα *corpus* φιλοσοφικο-θεολογικών *θεωριών*, αλλά την *προσπάθεια παρουσιάσεως των οντολογικών εμπειριών της*, όταν εκτιμούσε η ίδια, ότι ήταν αναγκαίο να το πράξει ή όταν διάφορες συναφειακές συνθήκες το επέβαλλαν αναπόφευκτα.

Επιπροσθέτως, οι Νόμοι της κάθε Πολιτείας, πρέπει να ειπωθεί και αυτό, έχουν επίσης *ιστορική συναφειακότητα*, αλλά μόνον πως αυτοί ατενίζουν *δυαλιστικά* [τον “καλό” και] τον “κακό” άνθρωπο, ενώ οι Κανόνες ατενίζουν *μονοδιάστατα* τον “πρωτικό” άνθρωπο, ο οποίος παραμένει πάντοτε ο ίδιος, και τον ενατενίζουν με βάση την (*εσχατολογική*) *εμπειρία* και όχι με βάση την *ιστορική συνάφεια*, την οποία φέρουν αναπόφευκτα αποτυπωμένη επάνω τους. Αυτό σημαίνει, με άλλα λόγια, ότι η *ιστορική συνάφεια* υπαγορεύει σαφώς την κανονογέννηση, και, επομένως, έχουμε εξ ορισμού θέματα ιστορικής συνάφειας στους Κανόνες, έχουμε, όμως, ταυτόχρονα και την οντολογική απάντηση με βάση την εσχατολογική εμπειρία της στην διατυπωμένη πρόκληση αυτής της ιστορικής συνάφειας. Εάν, λοιπόν, στο όνομα της ιστορικής συναφειακότητας απορρίψουμε συλλήβδην τον κάθε σχετικοποιούμενο ενώπιον των δικών μας ματιών στην δεδομένη ιστορική στιγμή Κανόνα, οδηγούμαστε μοιραία στην κατάργηση της εποχούμενης **κανονικής θεολογίας** και στην απώλεια του **εσχατολογικού εικονισμού**. Και θα επαληθευθεί τότε η ελβετική παροιμία που λέει, ότι «μαζί με τα λουόμενα νερά, θα πετάξουμε και το λουόμενο νήπιο»... Γι’ αυτό και έχει πολύ μεγάλη σημασία η διττότητα των Κανόνων να διατηρήσει, υπαρξιακά και διαχρονικά, την διακριτή διαλεκτική σχέση μεταξύ *συναφειακότητας* και *εικονισμού*.

3) Πώς ερμηνεύονται αυτοί οι διττού περιεχομένου Ιεροί Κανόνες;

Μετά από την εξέταση 1) της διαλεκτικής σχέσης *εμπειρίας* και *ιστορικής συνάφειας* και 2) της διαλεκτικής σχέσης *εμπειρίας* και “*θεωρίας*” στους Κανόνες, ένα τρίτο βήμα έπεται, αυτό της πρόσληψης των Κανόνων με αυτό το δίδυμο διαλεκτικής σχέσης από την **Κανονική Ερμηνευτική**.

Εδώ έχουμε πολλαπλά προβλήματα. Πριν από όλα, πρέπει να τονίσουμε στο σημείο αυτό μεθοδολογικά, ότι “ένα πρόβλημα *θεολογικό* – και, κατ’ επέκταση, *κανονικό* – είναι πρωτίστως ένα πρόβλημα *ερμηνευτικό*”. Ας μην λησμονούμε, ότι τα ιστορικά γεγονότα είναι τα ίδια *για εμάς εδώ και για κάποιους άλλους αλλού*, τοπικά και χρονικά, αλλά η ερμηνεία των γεγονότων αυτών δεν είναι η ίδια¹⁸. Συνεπώς, για τον λόγο

¹⁷ Πρβλ. Ιω. Χρυσόστομο, *Σχόλιον εις το Ευαγγέλιον του Ματθαίου*, εν P.G., τ. 57, στ. 13-14D.

¹⁸ Για ζητήματα *Ερμηνείας των Ιερών Κανόνων*, βλ., ενδεικτικά, Αρχιμ. Απ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, *Δοκίμιον Εκκλησιαστικού Δικαίου*, Κωνσταντινούπολις 1896, Αρχιμ. Βαρθολομαίου Χρ. ΑΡΧΟΝΤΩΝΗ (νυν Οικουμενικού Πατριάρχου), *Περί την κωδικοποίησιν των Ιερών Κανόνων και των Κανονικών Διατάξεων εν τη Ορθοδόξω Εκκλησία*, Θεσσαλονίκη, Πατριαρχικό

αυτό, να το επαναλάβουμε ξανά και προσδιοριστικά, “**ένα πρόβλημα κανονικό είναι πρωτίστως πρόβλημα ερμηνευτικό**”. Έτσι, με βάση την μέχρι εδώ πολύπτυχη προσέγγιση, και εάν τα πράγματα έχουν έτσι, μπορούμε να διακρίνουμε τουλάχιστον τρεις (3) τελείως διαφορετικές και ετερόκλητες ερμηνευτικές απόπειρες των Ιερών Κανόνων:

A) την ιστορική ερμηνευτική των Ιερών Κανόνων.

B) την νομική ερμηνευτική των Ιερών Κανόνων.

Γ) την οντολογική ερμηνευτική των Ιερών Κανόνων.

Οι τρεις αυτές ερμηνευτικές δειγματοληπτικά και εγγύτερα θα μπορούσαν να περιγραφούν ως εξής.

A) Η ιστορική ερμηνευτική των Κανόνων. Η Ιστορία στο σύνολό της, και από την φύση της, δεν ενδιαφέρεται για την Ενσάρκωση του Χριστού και την αποκαλυπτική απόπειρα του Θεού να προσλάβει τον πτωτικό άνθρωπο. Με άλλα λόγια, την οντολογική απόπειρα πρόσληψης του πτωτικού ανθρώπου μέσα από την Ενσάρκωση η Ιστορία την ελαχιστοποιεί και την περιορίζει σε ένα *επιφανόμενο Θρησκείας* ή σε μία *μορφή παραδεκτής νομικά Ιστορικής Θρησκείας*, που κατ’ αναλογίαν σημαίνει, ότι οι Κανόνες μετατρέπονται σε *νομικές νόρμες* μιας Θρησκείας και, σιγά-σιγά και διαχρονικά, σε μία *ιστορική ουτοπία* για κάθε επόμενη και μεθεπόμενη εποχή και όχι μόνον για την εποχή μας, η οποία (εποχή μας), για την ώρα, είναι η πιο απόμακρη από την χρονική περίοδο των εννέα (9) αιώνων της Κανονογέννησης. Και αυτό συμβαίνει, γιατί ο ερχομός κάθε νέας εποχής μας φέρνει νέα ιστορικά συναφειακά δεδομένα, τα οποία με την σειρά τους εκτοπίζουν τα προγενέστερα ιστορικά συναφειακά δεδομένα και ούτω καθ’ εξής και, με τον τρόπο αυτόν, γεννάται το αυθόρμητο αίτημα *αναθεώρησης, τροποποίησης ή κατάργησης* Κανόνων.

Όπως είναι προφανές, η απόπειρα πρόσληψης των Κανόνων από την Ιστορία, δίκην φίλτρου, οδηγεί εξ ορισμού στην απώλεια της οντολογίας των Κανόνων και την μετατροπή τους σε μία ανατομική κειμενική διατύπωση *νομικής μορφής* με πολλά προβλήματα για αυτήν (την Ιστορία), εξαιτίας και του αφαιρετικού τους λόγου, πέραν του οντολογικού τους περιεχομένου.

B) Η νομική ερμηνευτική των Κανόνων. Η εισαγόμενη από την δυτική κανονική παράδοση αρχή, ότι οι Κανόνες για την Εκκλησία είναι ό,τι οι Νόμοι για την Πολιτεία, προσέδωσε νομική νοοτροπία και χρέωσε με νομική μεθοδολογία (σ)τους Κανόνες της Εκκλησίας, οι οποίοι όχι μόνον φέρουν εξ ορισμού διαφορετική μεθοδολογία από την νομική, αλλά κινούνται, λόγω οντολογικού περιεχομένου, σε διαφορετική ή, ακριβέστερα, αντιθετική προοπτική. Οι Κανόνες δεν έχουν στόχο νομικό, ούτε αποσκοπούν στην ηθική βελτίωση των ανθρώπων ή στην βελτίωση των συνθηκών της κοινωνικής ζωής (αν και παραδόξως το πράττουν). Αν τους περιορίσουμε σε αυτόν τον στόχο, διολισθαίνουμε σε **αιωνιστικό νομικισμό**, ο οποίος συνιστά το μεγαλύτερο πρόβλημα, που ταλάνιζε και συνεχίζει να ταλάνιζε την Εκκλησία στους αιώνες. Οι Κανόνες είναι *οδοδείκτες ζωής και πορείας* και όχι νομικά πλαίσια ηθικής συμπεριφοράς.

Προσεγγιζόμενοι έτσι οι Κανόνες, αναδύεται και μία άλλη πτυχή, που δεν υφίσταται *υποστατικά* στους πολιτειακούς νόμους. Πρόκειται για την **αγαπητική οικονομία**, στο κέντρο της οποίας βρίσκεται η **διαποίμανση** (*ένταξη στην εσχατολογική πορεία*) των λαών. Η αγαπητική αυτή οικονομία είναι που τους προσδίδει άλλο χαρακτήρα σε σχέση με τους πολιτειακούς νόμους. (Ωστόσο, στην υιοθέτησή της χρειάζεται να αποφευχθεί η *κατάχρηση* αυτής της *οικονομίας*, αυτό που επισημαίνει ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, ότι «η Οικονομία, όπου ου δει, συνιστά χυδαιότητα»).

Ίδρυμα Πατερικών Μελετών [Σειρά Ανάλεκτα Βλατάδων, αρ. 6], 1970, σελ. 15-32, Johannes D. ZIZIOULAS, “Church Unity and the Host of Nations”, in the volume: K. C. Felmy, *Kirchen im Kontext unterschiedlicher Kulturen: Auf dem Weg ins dritte Jahrtausend. Aleksandr Meñ in memoriam (1935-1990)*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1991, σελ. 91-104 (ιδιαίτερα, σελ. 99-102), Βλ. Ιω. ΦΕΙΔΑ, *Ιεροί Κανόνες και Καταστατική Νομοθεσία της Εκκλησίας της Ελλάδος*, Αθήνα, Σ. Αθανασόπουλος-Σ. Παπαδάμης & ΣΙΑ Ε.Ε., 1998, σελ. 59-76, Ronni WARRINGTON, *Ο λόγος του Νόμου. Ερμηνεία, αισθητική και ηθική στο Δίκαιο*, Αθήνα, εκδ. Αλεξάνδρεια (μτφρ. Κώστας Δουζίνας), 1996, ιδιαίτερα σελ. 348-370, και Αναστ. Κ. ΒΑΒΟΥΣΚΟΥ, *Ερμηνευτική προσέγγιση των Ιερών Κανόνων*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Π. Πουρναρά, 2010, σελ. 121 και εξ.

Με άλλα λόγια, η *κανονική μεθοδολογία* και η *νομική μεθοδολογία* βρίσκονται εντός της Ιστορίας σε αντιθετική σχέση, για να μην πούμε, ότι είναι σε αντιμαχόμενη σχέση, ως προς την πραγμάτωση της Εκκλησίας μέσα στην Ιστορία.

Γ) Η οντολογική ερμηνευτική των Κανόνων. Η ερμηνευτική αυτή είναι εκείνη που προσιδιάζει σε αυτό που απαρτίζουν οι Κανόνες και σε αυτό που επιχειρεί η Εκκλησία εντός της Ιστορίας μέσω αυτών των Κανόνων. Η ερμηνευτική αυτή καλείται να είναι *χαλκηδόνια*, διττή, όπως η Ενσάρκωση: από την μία μεριά, *κατάφαση της ιστορικής συνάφειας*, για να διαφανεί η πρωτική υπαγόρευση και ανάγκη της δεδομένης ιστορικής στιγμής (όπως συμβαίνει εν πολλοίς και στην Καινή Διαθήκη), και, από την άλλη μεριά, *ταυτόχρονα, διατήρηση της οντολογικής αφετηρίας και του οντολογικού περιεχομένου* των Κανόνων.

Μετά από την συνοπτική αυτή εξέταση των τριών και διαφορετικών ερμηνευτικών προσεγγίσεων των Κανόνων, θα μπορούσε εδώ να ειπωθεί **συμπερασματικά**, ότι, από την παραπάνω εξέταση, έχουμε δύο κορυφαία δεδομένα: από την μία μεριά, τους *Ιερούς Κανόνες* καθ' εαυτούς και, από την άλλη, την *Ερμηνευτική* αυτών των Κανόνων, την πραγματοποιούμενη εντός της Ιστορίας από το Εκκλησιακό σώμα κάθε εποχής. Αυτά τα δύο δεν είναι πάντοτε ίδια, ούτε ταυτόσημα. Με άλλα λόγια, **οι Ιεροί Κανόνες είναι κοινοί, αλλά όχι η Ερμηνευτική τους**. Αυτή διαφέρει *διαχρονικά* από εποχή σε εποχή, όπως διαφέρει επίσης *συγχρονικά* εντός της κάθε εποχής. Αναφέρθηκε μόλις παραπάνω με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, ότι οι Κανόνες είναι τα ίδια *για εμάς εδώ και για κάποιους άλλους αλλού*, τοπικά και χρονικά, αλλά η ερμηνεία των Κανόνων αυτών δεν είναι η ίδια, ούτε ταυτόσημη. Εμφανίζουμε πληθωρικά ένα *ιστοριοκεντρικό πρόσωπο* των Κανόνων, όπως εμφανίζουμε και ένα *νομικό πρόσωπο* των εκκλησιακών Κανόνων. Η οντολογική ερμηνευτική, όμως, υστερεί κατά πολύ μπροστά στην αιωνιστική κυριαρχία των άλλων δύο εντός της Εκκλησίας. Γι' αυτό και τίθεται αδυσώπητο το ερώτημα, *του ποια ερμηνευτική τελικά υιοθετούμε; και ποια από τις τρεις ερμηνείες (θα) υπερισχύει τελικώς ιστορικά;* Ωστόσο, εξ αντιθέτου, οι διαφοροποιήσεις που εμφανίζονται στην εποχή μας, όπως και σε κάθε εποχή, δεν ακουμπάνε μόνον στην (κανονική) *Ερμηνευτική* αλλά και στους ίδιους τους Κανόνες, με την έννοια, *τί είναι τελικά οι Εκκλησιακοί Κανόνες για τον καθένα μας;* Από την απάντηση στο ερώτημά μας αυτό πηγάζει και εκπορεύεται και η επιχειρούμενη ερμηνευτική μας. Ουσιαστικά, το ένα *καθρεφτίζει* το άλλο¹⁹. Σε κάθε περίπτωση, η *οντολογική ερμηνευτική* και μόνον ευθυγραμμίζεται στο νοητό και αφαιρετικό όραμα των Κανόνων και όχι οι άλλες δύο. Από την παραπάνω παράθεση, του πώς ερμηνεύεται ένας κανόνας, διαπιστώνουμε πως η όποια απόκλιση ή αντίθεση παρουσιάζεται στους Ιερούς Κανόνες είναι μόνον φαινομενική και οφείλεται στην μη ορθή θεώρηση, αξιολόγηση και ερμηνεία αυτών. Οπότε, και το ερώτημα για μία πιθανή τροποποίηση ή κατάργηση Κανόνων παίρνει και άλλη τροπή, πολύ διαφορετική, από αυτήν που νομίζαμε αρχικά...

III. Τάσεις, ως Ενστάσεις και ως Στάσεις, απέναντι στους Εκκλησιακούς Κανόνες

Γνωρίζουμε ότι οι Κανόνες δημιουργήθηκαν από την Εκκλησία σε διαφορετικές εποχές και κάτω από διαφορετικές συνθήκες, συνήθως με σκοπό να διορθώσουν παρεκκλίσεις του εκκλησια(στι)κού βίου ή για να βρίσκονται σε αναφορά με τις νέες συνθήκες της ζωής της Εκκλησίας. Έτσι, λοιπόν, οι Κανόνες εν τη γενέσει τους υπαγορεύθηκαν από την ιστορική συνάφεια και από την ιστορική συγκυρία, εξαιτίας της οποίας δημιουργήθηκαν. Μία μερίδα Ορθοδόξων, μας λέει ο Αλέξανδρος Σμέμαν²⁰, με «*φιλελεύθερες*» τάσεις καταλήγουν στο βεβιασμένο και εσφαλμένο εν πολλοίς συμπέρασμα, ότι γενικά οι Κανόνες δεν μπορούν πλέον να «εφαρμοστούν», δεδομένου ότι οι συνθήκες της ζωής έχουν αλλάξει. Απέναντι σε αυτούς τους

¹⁹ Πρβλ. Α' Κορ. 13, 12.

²⁰ Βλ. στο άρθρο του, "Eglise et Organisation ecclésiastique", εν *Le Messager Orthodoxe*, αρ. 146 (1/2008), σελ. 41 και εξ.

«κανονομάχους», όπως τους αποκαλεί ο Παναγιώτης Μπούμης²¹, βρίσκονται και εκείνοι, οι «κανονολάτρες», τους οποίους θα μπορούσαμε να τους χαρακτηρίσουμε ως *ζηλωτές του κανονικού φορμαλισμού*. Αυτοί οι τελευταίοι, συνήθως ελλιπώς ενημερωμένοι γύρω από την Θεολογία και την Εκκλησιαστική Ιστορία, δεν βλέπουν παρά μόνον το γράμμα του Κανόνα, προσκολλώνται σε αυτό και εμμένουν να χαρακτηρίζουν ως «αίρεση» κάθε απόπειρα να διακρίνει κανείς την σημασία των εννοιών πίσω από το γράμμα.

Εκ πρώτης όψεως, η υιοθέτηση και ο ενστερνισμός των Κανόνων συναντά πράγματι σοβαρές δυσκολίες. Ποια σχέση μπορεί να έχουν με την δική μας ζωή ορισμένοι Κανόνες, για παράδειγμα εκείνοι της Τοπικής Συνόδου της Καρθαγένης, οι οποίοι πραγματεύονται τον τρόπο με τον οποίο διαμοιράστηκαν οι επισκοπικοί θρόνοι μεταξύ των κανονικών επισκόπων και εκείνων που επέστρεψαν από την αίρεση του Δονατισμού²²; Δίπλα σε αυτόν τον κανόνα 132, προστίθεται και ένας άλλος της αυτής Συνόδου, ο κανόνας 58, που είναι επίσης ένας *καιρικός και συναφειακός* κανόνας, ενώ, με μία τέτοια θεαματική αλλαγή των ιστορικών συνθηκών των ημερών μας, διερωτάται κανείς, πώς μπορεί να υιοθετηθεί ο κανόνας 85, δεδομένης της έκδηλης πολιτιστικής ευαισθησίας, που μας διακρίνει σήμερα.

Και όμως, η Εκκλησία επικύρωσε πολλάκις επίσημα «το ακατάλυτον και διηνεκές των Κανόνων»²³, ενώ η υπόσχεση πίστης στους Κανόνες αποτελεί μέρος του Μεγάλου Μηνύματος των επισκόπων (όταν αυτοί εκλέγονται). Στην πραγματικότητα η αντινομία είναι κάτι παραπάνω από προφανές και έχει ως αποτέλεσμα μία θεολογική παρανόηση. Το πρωταρχικό σφάλμα τόσο των «φιλελεύθερων» όσο και των «ζηλωτών» έγκειται στο ότι βλέπουν τους Κανόνες ως έναν νόμο με δικανικό χαρακτήρα, έναν κανόνα διοίκησης, ο οποίος εφαρμόζεται αυτόματα, αρκεί να θεωρηθεί το κείμενο άρτιο. Σύμφωνα με αυτήν την προσέγγιση, όταν οι «ζηλωτές» βρουν ένα τέτοιο κείμενο, επιζητούν να θεμελιώσουν σε αυτό την άποψή τους (το οποίο στην ουσία το υιοθετούν για ακριβώς αντίθετους λόγους), ενώ ταυτόχρονα οι άλλοι απορρίπτουν απλώς τις αναφορές στους Κανόνες, οι οποίοι, στα δικά τους μάτια, αντιπροσωπεύουν έναν κώδικα παρωχημένων νόμων.

Παρά ταύτα, όμως, οι Ιεροί Κανόνες δεν αποτελούν κείμενα με δικανικό περιεχόμενο ούτε απλές κανονιστικές διατάξεις για την ρύθμιση ζητημάτων διοίκησης, ώστε να εφαρμόζονται με έναν καθαρά άτεγκτο και φορμαλιστικό τρόπο. Οι Κανόνες περικλείουν τον τρόπο πραγμάτωσης και φανέρωσης, κάτω από παγιωμένες συνθήκες, της αιώνιας και αμετάβλητης φύσης της Εκκλησίας, και αυτή η αιώνια Αλήθεια, η οποία εκφράζεται μέσα στους Κανόνες, ανεξάρτητα αν αυτή θεμελιώθηκε σε μία ιστορική συνάφεια και συγκυρία τελείως διαφορετική από την δική μας, συγκροτεί το αιώνιο και αμετάβλητο οντολογικό περιεχόμενο των Κανόνων, το οποίο τους έκανε να αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της Παράδοσης της Εκκλησίας. Στο σημείο αυτό, ο π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ μας μαρτυρεί τα εξής. «Οι ιστορικές μορφές εμφάνισης που λαμβάνει το **ιστορικό είναι της Εκκλησίας** ποικίλουν μεταξύ τους, γράφει ένας Ορθόδοξος κανονολόγος, και αυτό είναι μία προφανής απόδειξη για όσους είναι έστω και λίγο εξοικειωμένοι με την Ιστορία της Εκκλησίας. Μία ιστορική μορφή ύπαρξης της Εκκλησίας έρχεται να αντικαταστήσει μία άλλη. Παρ' όλα αυτά, παρά την ποικιλία των ιστορικών μορφών, βρίσκουμε μέσα στις ιστορικές μορφές έναν αμετάβλητο πυρήνα. Και αυτός δεν είναι άλλος από την δογματική διδασκαλία της Εκκλησίας, με άλλα λόγια, την ίδια την Εκκλησία. Η Εκκλησιακή ζωή δεν μπορεί να πάρει οποιαδήποτε μορφή, παρά μόνον εκείνη, η οποία ανταποκρίνεται στην ουσία της, και είναι σε θέση να αντανakλά αυτή την ουσία σε δεδομένες ιστορικές περιστάσεις»²⁴. Επομένως, ο κανόνας αποτελεί συγκεκριμένα το *μέτρο*, που καθορίζει επακριβώς τον τρόπο με τον οποίο εδραιώνεται ο αμετάβλητος πυρήνας της Εκκλησίας μέσα στις μεταβαλλόμενες ιστορικές συνθήκες. Ως εκ τούτου, ορθή χρήση των Κανόνων σημαίνει πάνω από όλα να αναζητούμε μέσα στο κείμενό τους το θεμελιώδες στοιχείο

²¹ Στο άρθρο του, «Κανονομάχοι και Κανονολάτρες (Εκκλησιαστικό πρόβλημα ή Εκκλησιαστική αίρεση);», εν *Εκκλησία*, τ. 84, τεύχ. 11 (2007), σελ. 915-919.

²² Κανόνας 132 της Τοπικής Συνόδου της Καρθαγένης.

²³ Ιος κανόνας της Ζ' Οικουμενικής Συνόδου (787).

²⁴ Γεωργίου Φλωρόφσκυ, «Sobornost' [Καθολικότητα]», εν *The Church of God*, Λονδίνο 1934, σελ. 63.

(την *θεολογία* τους), που παραμένει αιώνια απαράλλαχτο και περιέχεται μέσα στην δογματική διδασκαλία της Εκκλησίας, και, στην συνέχεια, να επικαιροποιούμε συνεχώς αυτό το αιώνιο στοιχείο στην ζωή. Όμως, για μία τέτοια χρήση των Κανόνων, όπως άλλωστε ισχύει και για όλα τα πράγματα μέσα στην Εκκλησία, δεν είναι αρκετή η μηχανική και τυποποιημένη γνώση του κειμένου τους, αλλά χρειάζεται προσπάθεια *θεολογική*, επειδή δεν μπορούμε να τους αποσυνδέσουμε από το σύνολο της Παράδοσης, όπως συνηθίζουν να κάνουν εκείνοι που τους χρησιμοποιούν ως κανόνες δικαίου (και αυτό συνιστά *νομική αποσυναφειοποίηση* των Κανόνων). Πίστη στους κανόνες σημαίνει πίστη και προς το σύνολο της Παράδοσης, και αυτή η πίστη, κατά τον π. Γεώργιο Φλωρόφσκυ, «δεν συνεπάγεται πιστότητα στους εξωτερικούς τύπους του παρελθόντος, αλλά μία ζωντανή σχέση με το πλήρωμα της εμπειρίας της Εκκλησίας. Οι αναφορές στην Παράδοση δεν αποτελούν μόνον ένα ιστορικό επιχείρημα, και η Παράδοση δεν εκπίπτει στο επίπεδο μιας εκκλησιαστικής αρχαιολογίας»²⁵ ή μιας αρχαιολατρίας και αρχαιολαγνείας.

Συνεπώς, δεν χρησιμοποιείται απλώς το κείμενο (ή οι Κανόνες) μεμονωμένα ως *μέτρο* εκκλησιαστικής οργάνωσης, αλλά η μαρτυρία της Παράδοσης που εμπερικλείεται μέσα σε αυτούς. Μόνον μία τέτοια προσέγγιση μας παρέχει ένα αντικειμενικό εκκλησια(στι)κό κριτήριο, για να καθοριστεί, αν ένας συγκεκριμένος κανόνας είναι εφαρμόσιμος ή όχι σε δεδομένες συνθήκες, και μόνον αυτή μας διδάσκει τον τρόπο εφαρμογής του. Όταν προσπαθούμε να καθορίσουμε την κανονική νόρμα οργάνωσης της Εκκλησίας μας μέσα σε συνθήκες στις οποίες ο Θεός μας έβαλε να ζήσουμε, θα πρέπει πάνω από όλα να θυμόμαστε, ότι η Εκκλησία έχει παντού και πάντοτε διακηρύξει μέσα από τον εξωτερικό τρόπο οργάνωσής της, αυτό το ουσιαστικό, το οντολογικό περιεχόμενο, που είναι το ίδιο και ταυτόσημο με εκείνο που δείχνουν οι Ιεροί Κανόνες²⁶. Η ανάγνωση, συνεπώς, των Κανόνων στην εποχή μας δεν είναι *θεολογική*, αλλά *ανατομική*, *νομικιστική*, *ηθικιστική* και κυρίως *κοινοκρατική*. Αυτές οι ενδοκτισιακές αποκλίσεις προσέγγισης των Κανόνων φανερώνουν θεολογική αφασία, που χαρακτηρίζει σύγχρονες ενέργειες του Εκκλησιακού Σώματος και που εξηγεί το γιατί σήμερα τα άμπολλα εκκλησιολογικά προβλήματα, που μας κληρόνησε η Β΄ χιλιετία δεν ελαττούνται αλλά αυξάνουν.

IV. Η μετάλλαξη της Κανονικής Παραδόσεως της Εκκλησίας στην Β΄ χιλιετία, ως γενεσιουργό αίτιο του σύγχρονου αιτήματος τροποποίησης των Κανόνων

Στην απόπειρα προσαρμογής των Κανόνων στην εκάστοτε σύγχρονη εποχή σύνολης της Β΄ χιλιετίας, και ιδιαίτερα στο 2ο ήμισυ της, η Κανονική Παράδοση της Εκκλησίας υπέστη αλλεπάλληλες και πολύμορφες μεταλλάξεις. Οι μεταλλάξεις αυτές αγγίζουν περισσότερο την σφαίρα των αλλοιώσεων και της αλλοτρίωσης της Παράδοσης αυτής, παρά μία ερμηνεία ή απόπειρα ερμηνείας των Κανόνων στην χιλιετία αυτή.

Τέτοιες *μεταλλάξεις* θα μπορούσαν να αναφερθούν, δειγματοληπτικά, οι εξής:

- *Εκκλησιακή συνεδαφικότητα* και *συνύπαρξη Εκκλησιών* στον ίδιο τόπο (11ος αι. και εξ.).
- Ανάδυση της “Εκκλησια(στι)κής *Διασποράς*” (sic), η πολυκυβέρνητος και, ως εκ τούτου, ακυβέρνητος, στους κόλπους της Ορθόδοξης Εκκλησίας (1870 και εξ.) με την συνεπαγόμενη γέννηση της *συνεδαφικής πολυδικαιοδοσίας*.
- *Απορρόφηση* κατά τόπους Εκκλησιών από μία ισότιμη προς αυτές κατά τόπον Εκκλησία (20ός αι. και εξ.).
- Οι τρόποι διαχείρισης της *Εκκλησιακής ετερότητας* (Αυτοκέφαλο, Αυτόνομο, «Διασπορά») επιβάλλει το *ετεροκεντρισμένο αίτημα* επαναπροσδιορισμού των ορίων των κατά τόπους Εκκλησιών. Την απάντηση

²⁵ Παρατίθεται από τον Νικόλαο Afanassieff, “Neizmennoe i vremennoe v tserkovnykh kanonakh [L’immuable et le transitoire dans les Canons de l’Eglise]”, εν Συλλογικό Τόμο *Jivoe predanie [Tradition vivante]*, Παρίσι 1937.

²⁶ Αλέξανδρος Σμέμαν, “Eglise et Organisation ecclésiastique”, εν *Le Messager Orthodoxe*, αρ. 146 (I/2008), σελ. 42-43.

στο ζήτημα αυτό την αναμένει και η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, ειδικά μετά τις αποφάσεις της Μέλλουσας να συνέλθει Πανορθόδοξου Συνόδου (Πεντηκοστή 2016).

- *Απόκλιση* (καταργούσα την *κανονική ταύτιση*) μεταξύ *εδαφικής* και *προσωπικής δικαιοδοσίας* από τις υπερβατικές/υπερόριες δικαιοδοσίες, τις οποίες ασκούν *καταστατικά* (20ός αι. και εξ.), αν και μη κανονικά, οι κατά τόπους Ορθόδοξες Εθνικές Εκκλησίες.
- Υιοθέτηση και συγκρότηση της καινοφανούς για την δισχιλιετή εκκλησιακή ζωή πρακτικής των *Καταστατικών Χαρτών*²⁷ (20ός αι. και εξ.), που εγκαινιάζουν *καταστατικά, αλλά υπονοώντας κανονικά*, νομιμοποιώντας έτσι υπερβατικές δικαιοδοσίες και υπερόριες δραστηριότητες, οι οποίες, όμως, προκαλούν «σύγχυση των Εκκλησιών»²⁸.
- Θέσπιση του θεσμού των (μοναστηριακών-ενοριακών) *Σταυροπηγίων*, ο οποίος εισάγει *υπερβατικές εκκλησιακές δικαιοδοσίες* κατά τόπους (1004 και εξ.).
- Εισαγωγή του άγνωστου μέχρι πρόσφατα του *θεσμού του Βοηθού Επισκόπου* (16ος αι. και εξ.) και ανάθεσή του διοικητικών καθηκόντων σε εκκλησιαστικές υπηρεσίες, χωρίς ομόλογο εκκλησιο-εδαφικό και ποιμαντικό αντίκρουσμα.
- Η *ηγουμενοποίηση των επισκόπων* (βοηθών [ή και κάποιων επαρχιούχων]), παρά την επί ποινή καθαιρέσεως αντίθεση των Κανόνων της Α΄ χιλιετίας, ακριβώς γιατί η *Μονή* μετατρέπεται σε οιονεί *Τοπική Εκκλησία* υφιστάμενη έτσι εντός μιας άλλης Τοπικής Εκκλησίας.
- Η *«προληπτική ποιμαντική»* των [404] *επιτιμιακών Κανόνων* δεν λειτούργησε *ποινικά*, όπως καθιερώθηκε στην Β΄ χιλιετία να λειτουργεί ως συστηματικό «Ποινικό Δίκαιο της Εκκλησίας»²⁹. Αυτό το επέβαλαν, μεταξύ άλλων, και οι πολλαπλές *νομικές επιχωματώσεις*, που προστέθηκαν στην Κανονική Παράδοση εκ των υστέρων, όπως ο «αφορισμός» για διάφορα ζητήματα επί Οθωμανοκρατίας, που υπαγορευόταν από μία ενδοκοινοτική αναγκαιότητα, ή η παρεμβολή του Συμβολαιογράφου για την Ορθόδοξη βάπτιση των παιδιών στους Μεικτούς γάμους στο νεοσύστατο Ελλαδικό Κράτος (19ος αι. και εξ.).

Οι ενδεικτικά παρατιθέμενες εδώ καθιερωθείσες συν τω χρόνω *μεταλλάξεις*, δίπλα σε πολλές άλλες, δημιουργούν *επίπλαστες κανονικότητες*, οι οποίες διεκδικούν με την σειρά τους την αυθεντία της κανονικότητας και την ένταξή τους στα θέσμια της πρωτοχιλιόχρονης Κανονικής Παράδοσης της Εκκλησίας. Η κατάσταση αυτή, σε σύνολη την Β΄ χιλιετία, προκάλεσε το κορυφαίο κανονικό πρόβλημα, που ανιχνεύεται σε όλες πλέον τις απόπειρες επίλυσης εκκλησιο-κανονικών προβλημάτων, που τίθενται στην εποχή μας, το *πρόβλημα*, όπως θα το αποκαλούσαμε, *της πρισματικής κανονικότητας*. Έτσι, οι αθρόες μεταλλάξεις της Κανονικής Παράδοσης της Εκκλησίας και ανεχόμενες στην εποχή μας εργαλειοποιούν την Ορθόδοξη Εκκλησία, και τότε αυτή, αλλοτριωμένη, εκβάλλει σε άλλες *καινοφανείς κανονοταξίες*, οι οποίες όχι μόνον δεν συνάδουν με τους Κανόνες της Α΄ χιλιετίας, αλλά και, μπροστά σε μία αλλοιωμένη και *πλασματική (virtual) κανονική πραγματικότητα*, φαντάζουν οι Κανόνες αυτοί σχετικοποιημένοι και ξεπερασμένοι. Σε μία τέτοια ατμόσφαιρα *αλλοτριωμένης εκκλησιακότητας*, που χαρακτηρίζει τους κουλτουραλιστικά διολισθαίνοντες σύγχρονους Ορθόδοξους Χριστιανούς, γεννιάται η *εικονική* εντύπωση, πως «οι Κανόνες είναι πλέον παρωχημένοι» και αναδύεται, κατ' επέκταση, το ανυποψίαστο αίτημα τροποποίησης, κατάργησης ή αντικατάστασής τους...

²⁷ Ενώ στην Α΄ χιλιετία θεσπίζονται μόνον Κανόνες, στην Β΄ χιλιετία έχουμε Κανονιστικές διατάξεις, Κανονισμούς, Άρθρα, Καταστατικούς Χάρτες και τα παρόμοια, που δεν αντιστοιχίζονται με αυτό που είναι οι Κανόνες. Αυτό φανερώνει, μεταξύ άλλων, και την *μετεξέλιξη* της Κανονικής Παράδοσης της Εκκλησίας στην Β΄ χιλιετία. Και όσο αυτά θα γεννιούνται και θα εκδίδονται, δεν θα επιζητά η Εκκλησία να εκδώσει άλλους Κανόνες...

²⁸ 2ος κανόνας της Β΄ Οικουμενικής Συνόδου (381).

²⁹ Παν. Ι. Παναγιωτάκου, *Σύστημα του Εκκλησιαστικού Δικαίου κατά την εν Ελλάδα ισχύον αυτού*, τ. Γ΄, *Το Ποινικόν Δίκαιον της Εκκλησίας*, Αθήναι, Τυπ. Μυρτίδη, 1962, 919 σελ., που εμφανίζει τους Κανόνες να περιγράφουν τα στοιχεία κάθε *αδικήματος* και την εξαγγελία της απειλούσης *ποινής*.

Παρατηρήσεις-Συγκεφαλαίωση-Συμπεράσματα

Αναφερθήκαμε στην αρχή στο τετραμερές έργο, στο οποίο προέβη η Πενθέκτη Οικουμενική Σύνοδος η εν Τρούλλω (691), με τις τέσσερεις καινοτόμες ενέργειές της: **Ερμηνεία, τροποποίηση, κατάργηση και ανανέωση** των Ιερών Κανόνων, και θέσαμε το διττό ερώτημα, του **α)** κατά πόσο μπορεί να γίνει από εμάς κάτι αντίστοιχο, και **β)** κατά πόσο πρέπει να γίνει κάτι αντίστοιχο ή παρόμοιο. Στην ίδια προοπτική, τίθεται και η παρεμφερής προβληματική, του κατά πόσο άραγε μπορούμε να καταργήσουμε κάποιους από τους Ιερούς Κανόνες με το επιχείρημα ή την δικαιολογία, ότι αυτοί έχουν πια ξεπεραστεί από τις εξελίξεις της ζωής;

- Η πίστη της Εκκλησίας και των Πατέρων μας, η πίστη μας, δεν είναι *ανιστορική*. Λαμβάνει υπ' όψιν της τις ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες, ακριβώς γιατί εκδηλώνεται σε δεδομένες *ιστορικές συνάψεις*. Ακόμη και το *Σύμβολο της Πίστεως* έχει συναφειακά στοιχεία, όπως η αναφορά στον Πόντιο Πίλατο, ακριβώς γιατί το *Σύμβολο* δεν είναι *ανιστορικό*, ενώ ταυτόχρονα είναι ενταγμένο στην εσχατολογική πραγματικότητα της Θείας Λειτουργίας.
- Κανονοθέτης στην Εκκλησία δεν είναι ούτε οι Τοπικές Σύνοδοι, ούτε μεμονωμένοι Πατέρες ή κάποιοι πιστοί-μέλη της Εκκλησίας, αλλά είναι αποκλειστικά και μόνον μία/η **Οικουμενική Σύνοδος**, η οποία δεν συνιστά “θεσμό” (*sic*) της Εκκλησίας, αλλά ένα εξαιρετικό γεγονός, πάντοτε απρόβλεπτο θεσμικά και χρονικά, με *Θεανθρώπινη* (πρβλ. «έδοξε τω Αγίω Πνεύματι και ημίν»³⁰) και όχι με *ανθρώπινη* διάσταση, που χαρακτηρίζει τον συνταγματικό νομοθέτη σε κάθε εγκόσμια Πολιτεία.
- Ας επισημανθεί εδώ για την προσέγγιση του υπό εξέταση ζητήματος και ας προσεχθεί δεόντως, ότι η ενιαία και πάγια τακτική όλων των Οικουμενικών Συνόδων να επαναβεβαιώνουν την ισχύ όλων των προγενέστερων Κανόνων μέσα από συστηματοποίηση, πραγματοποιώντας συνεχώς μνεία των Συνόδων και των Κανόνων, που αυτές θέσπισαν, χωρίς να υπεισέρχονται στην διαδικασία να ταξινομούν τους Κανόνες ή να διαγράφουν Κανόνες, που αποτελούσαν επαναλήψεις ή διαφορετικές εκδοχές προηγουμένων Κανόνων, ανανεώνει συνεχώς την ισχύ τους. Αυτή η συστηματοποίηση έγινε πρωταρχικά και διακριτικά από την Δ΄ Οικουμενική Σύνοδο (451) και στην συνέχεια ολοκληρώθηκε από την Πενθέκτη Οικουμενική Σύνοδο-Κανόνας 2 (691) με τρόπο *ad hoc*, για να επαναληφθεί επιβεβαιωτικά από την Ζ΄ Οικουμενική Σύνοδο-Κανόνας 1 (787). Ίσως αυτό να συνιστά και τον **χρυσό κανόνα** αντιμετώπισης των Κανόνων εκείνων που, θεωρητικά, λόγω κυριαρχίας της **συναφειακότητάς** τους, έχουν περιέλθει σε αδράνεια και, εφ' όσον πρόκειται για **καιρικούς Κανόνες**, που διεδραμάτισαν έναν συγκεκριμένο ρόλο κάποια στιγμή. Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί το αίτημα κατεδάφισης των μη χριστιανικών μνημείων, που υπέβαλε η Τοπική Σύνοδος της Καρθαγένης (419) από την πολιτειακή εξουσία, αιτούμενη την καταστροφή των εναπομεινάντων ειδώλων και των λειψάνων της ειδωλολατρείας³¹.
- Συχνά η απάντηση στο ερώτημα, του πώς αντιμετωπίζονται τα προβλήματα που μας κληροδοτήθηκαν, καθώς και όσα στο παρόν εμφανίστηκαν, προσκρούει στην ύπαρξη Κανόνων, οι οποίοι θεσπίστηκαν σε άλλες εποχές και, το κυριώτερο, δεν αντιμετωπίστηκαν από Κανόνες θέματα που δεν είχαν αναδειχθεί στο παρελθόν και την εποχή της Κανονογέννησης. Εν τούτοις, οι Κανόνες, μετά την πολύπτυχη παρέμβαση της Πενθέκτης Οικουμενικής Συνόδου, **«τα είπαν όλα»** σε επίπεδο ανθρωπίνης βιωτής, υποστάσεως της Εκκλησίας και πορείας της προς τα Έσχατα και την Βασιλεία. Σε εμάς εναπόκειται η *ερμηνεία* και η (ερμηνευτική) *επικαιροποίηση* των Κανόνων στην *συνάφεια της εποχής μας* και όχι ίσως κατά προτεραιότητα μία ενδεχόμενη τροποποίηση ή κατάργηση των Κανόνων. Ένα τέτοιο έργο, πιθανώς σήμερα ή στο μέλλον, θα γίνει ξαφνικά και απρόσμενα, εάν χρειαστεί, όσο ξαφνικά και απρόσμενα έγινε η εκτός αρίθμησης και παρά ταύτα

³⁰ Πρξ 15, 28.

³¹ Βλ. κανόνες 84, 58 και 60 της Τοπικής Συνόδου της Καρθαγένης.

- συναπαριθμούμενη «Πέμπτη-Έκτη», η *Πενθέκτη* Οικουμενική Σύνοδος. Ωστόσο, δίπλα ακριβώς στην διαπίστωση ότι οι Κανόνες «τα είπαν όλα» και ότι αυτοί παραμένουν ισχυροί, έστω και εάν έχουν μεταβληθεί οι συνθήκες που επέβαλλαν την θέσπισή τους, το ερώτημα παραμένει και σήμερα ανοιχτό (*κανονολογούμενο*).
- Το γεγονός ότι οι Κανόνες θεσπίστηκαν σε μία μεγάλης διάρκειας χρονική περίοδο (2ος-9ος αι.), γίνεται αντιληπτό ως καταγραφή μεταβολών στην εξελικτική πορεία του Εκκλησιακού σώματος, που αποτυπώνει την ιστορική διαδρομή της ίδιας της Εκκλησίας. Από την *θετική προσέγγιση* αυτού του γεγονότος παρέχεται μία συνολική εικόνα των αλλαγών ενός ζωντανού σώματος, αυτού της Εκκλησίας, σε όλες τις πτυχές της ενιστορικής δράσης της, όντως αυθεντική, αφού η καταγραφή γίνεται σε ανύποπτο χρόνο και μάλιστα την ίδια στιγμή που συμβαίνει το γεγονός. Από την *αρνητική*, όμως, *οπτική* διαπιστώνουμε μία διαφορετικότητα, που δημιουργείται από την συνύπαρξη περισσότερων Κανόνων για την διευθέτηση και ρύθμιση ενός και του αυτού ζητήματος, όταν διαφοροποιούνται οι Κανόνες ως προς τον τρόπο αντιμετώπισής του. Σε αυτή την περίπτωση, τίθενται επί τάπητος τα ζητήματα της κατάργησης, της τροποποίησης, της μεταβολής Κανόνων, της αντίθεσης, της αυτοαναίρεσης, της αχρησίας (τοποθέτησης στο περιθώριο) και της επικαιροποίησης των Ιερών Κανόνων. Ειδικά στην περίπτωση *αντίθεσης των Κανόνων*, αυτό επισυμβαίνει λόγω της αλλαγής των ιστορικών συνθηκών, η οποία (αλλαγή) φέρνει αναγκαστικά και μεταβολή των εκκλησιαστικών αναγκών και προτεραιοτήτων στην εσχατολογική πορεία του Εκκλησιακού σώματος. Ωστόσο, οι περιπτώσεις, όπου μπορεί να παρουσιασθεί το φαινόμενο της διαφορετικής αντιμετώπισης με διαφορετικές μεταξύ τους ρυθμίσεις από τους ιερούς Κανόνες του ίδιου θέματος, είναι μόνον αυτές που σχετίζονται με παραμέτρους *ιστορικής συνάφειας* και σε καμμία περίπτωση στα θέματα της *κανονικής θεολογίας*.
  - Οι εποχές σαφώς αλλάζουν (να η *συναφειακότητα*), και είμαστε όλοι σύμφωνοι σε αυτό, αλλά ο *πρωτικός άνθρωπος*, στον οποίο προσβλέπουν σωτηριολογικά οι Κανόνες, παραμένει πάντοτε ο ίδιος και ο αυτός απέναντι στα αιτήματα της οντολογικής ζωής. Είναι αλήθεια, ότι οι Κανόνες αναφέρονται σε ανθρώπινες καταστάσεις και στην φύση του *πρωτικού* (και όχι του «κακού») ανθρώπου, η οποία φύση, ως πρωτική, παραμένει και αμετάβλητη εντός της Ιστορίας. Αυτό σημαίνει, ότι ένας μεγάλος αριθμός Κανόνων, που αφορούν στην αμετάβλητη φύση του ανθρώπου, παραμένουν διαχρονικοί και επίκαιροι, ανεξαρτήτως της *ιστορικής συνάφειας*, εντός της οποίας αυτοί γεννήθηκαν.
  - Η *ιστορική συνάφεια* και η *θεολογία* του κάθε κανόνα είναι δύο συμφυή στοιχεία και χαρακτηριστικά, που απαρτίζουν την οντότητα του κανόνα. Άρα, η συναφειακότητα και η θεολογία κατά την στιγμή της κανονογέννησης συνυφίστανται αλληλένδετα και αλληλοπεριχωρητικά. Το *ιστορικό πλαίσιο* κάποιων Κανόνων είναι σαφώς ξεπερασμένο, αλλά το ζωντανό πνεύμα που αναδύεται έχει αιώνιο κύρος και αιεφόρο επικαιρότητα. Συνεπώς, όταν αναγινώσκεται ο κανόνας στην εποχή μας, που είναι διαφορετική εποχή από την κανονογέννησή του, να λαμβάνονται υπ' όψιν και οι δύο πτυχές: α) το *ιστορικό περιεχόμενο* να κρίνεται και να συνεκτιμάται στο φυσικό του πλαίσιο χωρίς συγκριτικές αναδρομηκότητες, και β) ο *οραματισμός*, η *θεολογία* και το πνεύμα του κανόνα, που παραμένουν διαχρονικά και επίκαιρα.
  - Μπορούμε να ισχυρισθούμε, ότι έχουμε “**consensus canonum**” ως προς την *προοπτική των Κανόνων*, αλλά όχι απαραίτητα ως προς την υιοθετούμενη μεθοδολογία, τις *συναφειακές προτεραιότητες* και τους υπερισχύοντες τρόπους σε κάθε (διαφορετική) εποχή, γιατί είναι πλέον σαφές, ότι έχουμε διαφορετικές εποχές και, κατ' επέκταση, διαφορετικές περιόδους συνάφειας στην Κανονογέννηση.
  - Είναι εξίσου αξιοσημείωτο να προσεχθεί από τους μελετητές και τους εραστές των Κανόνων όχι μόνον η *έκφραση των ιερών Κανόνων*, αλλά και η *σιγή των ιερών Κανόνων*. Και τα δύο είναι εφάμιλλα, όπως μας καταθέτει και ο Μέγας Βασίλειος³², ως προς την ισχύ της μαρτυρίας και της κανονικότητας. Η *κανονική σιγή* είναι η ηθελημένη αποσιώπηση από τους Κανόνες θεμάτων και ζητημάτων, που αφορούν στην *ενιστορική*

³² Πρβλ. κανόνες 91 και 92 του Μ. Βασιλείου.

πορεία του Εκκλησιακού σώματος και την αντίστοιχη διαχείριση του ανθρωπίνου βίου, και με αυτήν ανοίγουν οι δρόμοι και οι προοπτικές υιοθέτησης της *κανονικής Οικονομίας*.

- Μπορούν να εκδοθούν νέοι Κανόνες και στο μέλλον, όπως μπορούν να εκδοθούν και Δόγματα, αλλά αυτό συνιστά ένα εξαιρετικό γεγονός, τόσο εξαιρετικό όσο εξαιρετικό είναι και η Οικουμενική Σύνοδος, η οποία τους θεσπίζει, και όσο εξαιρετικό είναι και η απροϋπόθετη σύγκλησή της.

- Οι Κανόνες του υπάρχοντος εν χρήσει και εν ενεργεία Corpus Canonum της Εκκλησίας σήμερα δεν μπορούν να υιοθετούνται *κατ' επιλογήν* και *κατά περίπτωσιν* (**επιλεκτική χρήση των Ιερών Κανόνων**). Έχουν *συνολική λειτουργία* εντός του Σώματος της Εκκλησίας και *καθολικό κύρος*, ίσως όχι τόσο ως προς το σκέλος της **ιστορικής συνάφειας**, που εξηγήθηκε αρκούντως το πώς λειτουργεί, όσο ως προς το σκέλος της **θεολογίας**, που τους καθιστά διαχρονικούς. Στην προοπτική αυτή, ωστόσο, η θεολογία παραμένει *ενεργής* και η συνάφεια *ιστορικά αναφορική*.

Επομένως, τί απομένει σε εμάς να κάνουμε; Από τα τέσσερα σκέλη του αναθεωρητικού παραδείγματος της Πενθέκτης (*ερμηνεία, τροποποίηση, κατάργηση και ανανέωση*), εμείς μπορούμε να κάνουμε τα δύο: **Ερμηνεία** και **ανανέωση**, με την έννοια της **ερμηνευτικής επικαιροποίησης των Κανόνων**. Αυτό, όμως, μπορεί να γίνει τόσο στην προοπτική της ερμηνείας και της ανανέωσης, που επιτέλεσε η Εκκλησία, ως ο μόνος αυθεντικός *Ερμηνευτής των Κανόνων*, όσο και στην προοπτική της εσχατολογικής πορείας της Εκκλησίας και του οντολογικού περιεχομένου τους. Ερμηνεία Κανόνων έκανε πάντοτε η Εκκλησία· η **Κανονική Ερμηνευτική** του Μεσαίωνα (Ζωναράς, Βαλσαμών, Αριστηνός, κλπ.) αυτό καταδειχνει. Όμως, τίθεται και για την *Ερμηνεία των Κανόνων* το ίδιο ζήτημα της **συναφειακότητας**, που τίθεται και για αυτούς καθ' εαυτούς τους Κανόνες. **Πόσο θα ερμηνεύουμε σωστά θεολογικά και όχι συναφειακά τους Ιερούς Κανόνες**. Ένα παράδειγμα. Στην πρόσφατη συνάντηση των Προκαθημένων στο Φανάρι (6-9 Μαρτίου 2014), υπήρξε Προκαθήμενος που ισχυρίστηκε, ότι *η Εκκλησία υπάρχει για το Έθνος*, για να στηρίζει την αποστολή του Έθνους στον κόσμο, την στιγμή που οι Κανόνες, με το οντολογικό τους περιεχόμενο, κράζουν για μία άλλη προοπτική. Αυτό συνιστά τον ορισμό εισαγωγής μιας *μετάλλαξης*, αυτής του **αιωνισμού** μέσα στην Εκκλησία και καθόλου, μα καθόλου, ερμηνεία και επικαιροποίηση των Κανόνων στην σύγχρονη εποχή μας. Στην προκειμένη περίπτωση, το αίτημα της συναφειακότητας συνδράμει σαφώς την εργαλιοποίηση της Ορθόδοξης Εκκλησίας στα χέρια Εθνοφυλετιστών.

Άρα, η ερμηνεία των Κανόνων ζει και αυτή, όπως ζούσαν και οι Κανόνες στην *εποχή της Κανονογέννησης* (1ος-9ος αι.), έναν μόνιμο πειρασμό: την *ιστορική συναφειακότητα*. Έχουμε, συνεπώς, μέσα στους κόλπους της Εκκλησίας μία μόνιμη **διαπάλη Θεολογίας και Συναφειακότητας**. Όταν η προοπτική της *Θεολογίας* κυριαρχεί στην Ερμηνεία των Κανόνων, η εσχατολογική πορεία της Εκκλησίας παραμένει ατόφια και ανέπαφη, προσανατολισμένη εσχατολογικά και αταλάντευτη. Όταν, εξ αντιθέτου, κυριαρχεί η προοπτική της *Συναφειακότητας* στην Ερμηνεία των Κανόνων, η εσχατολογική πορεία της Εκκλησίας κλειδώνεται και εγκλωβίζεται αιωνιστικά μέσα σε εγκόσμιες διαστάσεις, έστω και εάν αυτές είναι οι πλέον ευγενείς και οι πλέον αγνές!... Και τότε ακριβώς είναι που η Εκκλησία διολισθαίνει σε *εκκλησιαστικό αιωνισμό* και σε *εγκόσμια εσχατολογία*. Το πρόβλημά μας, επομένως, σήμερα πρωταρχικά δεν είναι η θέσπιση νέων Κανόνων και η κατάργηση κάποιων *ανενεργών* Κανόνων, που αν τους καταργήσουμε, θα λυθούν αυτόματα όλα τα εκκλησιο-κανονικά μας προβλήματα, την ώρα που ούτως ή άλλως περιήλθαν σε μη ενεργή κατάσταση, αλλά η ερμηνεία τους και η αδυναμία που εμείς εμφανίζουμε, ως *Εκκλησιακό σώμα*, **ερμηνευτικής πρόσληψης των Κανόνων** και ανάδειξής τους ως **οδοδείκτες πορείας και σηματοδότες των Εσχάτων**.

Εξ άλλου, τέλος, οι Ιεροί Κανόνες έχουν οντολογικό περιεχόμενο για όλους όσους εκτέθηκαν παραπάνω (αλλά και για άλλους) λόγους. Οι Κανόνες, ωστόσο, μπορεί να παραμείνουν *άψυχοι*, όταν προσεγγίζονται *ανατομικά*. Στην ίδια προοπτική, οι Κανόνες όντως μπορούν να παραμείνουν *ξεπερασμένοι*,

όταν προσεγγίζονται μονομερώς, δηλαδή ιστορικο-συναφειακά και μόνον. Αυτός ο μονοφυσιτισμός προσέγγισης των Κανόνων οδηγεί στα σημερινά λαθεμένα συμπεράσματα, που επιβεβαιώνουν την αιωνιστική θεωρία των δύο άκρων, αυτού της απόρριψης των Κανόνων ως ξεπερασμένων, από τη μία, ή αυτού της διόρθωσης των Κανόνων ως σχετικοποιημένων, από την άλλη, τα οποία (άκρα), όμως, έχουν έναν κοινό παρονομαστή: την **απολυτοποίηση της ιστορικής συνάφειας**, που γεννά αυτόν τον κανονολογικό μονοφυσιτισμό, που υπαγορεύει το σημερινό αυθαίρετο, ως μονομερές, αποτέλεσμα της ακαδημαϊκής στοχοποίησης των κανονικών κειμένων, ως *επείγον αίτημα ιστορικής (ανα)προσαρμογής των Κανόνων*, χωρίς ουσιαστικά συγκεκριμένη θεολογική αντιπρόταση. Από την άλλη μεριά, όμως, δεν πρέπει να **απολυτοποιηθεί η εσχατολογία και η οντολογία των Κανόνων**, αγνοώντας, εκτοπίζοντας παντελώς και εκμηδενίζοντας την ιστορική συνάφεια, εξιδανικεύοντας και εξαιώνοντας έτσι τους Κανόνες, προσδίδοντάς τους απόλυτο θεοκρατικό και φονταμενταλιστικό χαρακτήρα και διολισθαίνοντας, εκόντες άκοντες, σε **κανονολογικό νεστοριανισμό**. Η Εκκλησία δεν γίνεται ποτέ όμηρος των κειμένων της στην πορεία της προς τα Έσχατα και την Βασιλεία!... Και, τέλος, στην απόπειρά μας αυτή να μελετήσουμε, να εμβαθύνουμε και να εγκολπωθούμε (σ)τους Κανόνες, είναι πολύ σημαντικό να αποφύγουμε την καθιερωμένη πλέον διολίσθηση στους κόλπους της Εκκλησίας, δηλαδή την διολίσθηση της νομικής απολυτοποίησης των Κανόνων, που συνιστά εξ ορισμού έναν **κανονολογικό αρειανισμό** «γυμνή τη κεφαλή».

Η Εκκλησία δείχνει το μέτρο (αυτό είναι ο κανόνας), για το ποιά είναι η πορεία του ανθρώπου και της ανθρωπότητας, και ποιός ο προασανατολισμός τους. Έτσι, εάν γίνεται η προσέγγιση των Κανόνων με κριτήρια όλα όσα προαναφέρθηκαν, αλλά και με πολλά άλλα που δεν παρατίθενται εδώ και υφίστανται ενεργά μέσα στους κόλπους της Κανονικής Παράδοσης της Εκκλησίας, τότε το επιχείρημα του ξεπεράσματος και της απόρριψης των Κανόνων ή της ανάγκης για *aggiornamento* και *ιδιότυπο εκσυγχρονισμό* ίσως και να εξανεμισθεί...

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΙΤΛΩΝ

• *Status Quaestionis*

• Προοιμιακά

I. *Συνάφεια και Θεολογία: μία παρεξηγημένη σχέση. Διευκρινήσεις Ορολογίας*

II. Κανονικές προεκτάσεις του θεολογικού ζητήματος της “*Συνάφειας των Κανόνων*”

Ερμηνευτικές: Α) *Ιστορική ερμηνευτική των Ιερών Κανόνων*

Β) *Νομική ερμηνευτική των Ιερών Κανόνων*

Γ) *Οντολογική ερμηνευτική των Ιερών Κανόνων*

III. *Τάσεις, ως Ενστάσεις και ως Στάσεις, απέναντι στους Εκκλησιαστικούς Κανόνες*

IV. Η *μετάλλαξη της Κανονικής Παραδόσεως της Εκκλησίας στην Β΄ χιλιετία, ως γενεσιουργό αίτιο του σύγχρονου αιτήματος τροποποίησης των Κανόνων*

• Παρατηρήσεις-Συγκεφαλαίωση-Συμπεράσματα

• Περίληψη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ιστορική Συνάφεια της Κανονογέννησης και Κανονική Θεολογία

Η Εκκλησία υπάρχει τόσο *ενδοϊστορικά* όσο και *εξωϊστορικά/εσχατολογικά*. Λόγω του διττού αυτού τρόπου ύπαρξής της, η Εκκλησία καλείται να εκφραστεί και να αντιμετωπίσει σύγχρονα ιστορικά φαινόμενα που απασχολούν τον άνθρωπο, τόσο μέσα από έναν *εσχατολογικό προσανατολισμό* (Θεία Λειτουργία) όσο και με *οντολογικούς οδοδείκτες* (Ιεροί Κανόνες), με σκοπό την *ενότητα της διαφοράς* μεταξύ ανθρώπινης ενδοϊστορικής και εσχατολογικής ύπαρξης. Εδώ έγκειται και το γεγονός της *Κανονογέννησης*, αλλά και της διαλεκτικής σχέσης μεταξύ *ενδοϊστορικής συνάφειας* και *εσχατολογικής θεολογίας* στους Ιερούς Κανόνες. Εν προκειμένω, οι Κανόνες, εκτός από *διαχρονικότητα*, χαρακτηρίζονται και από *συγχρονικότητα*, από τα τοπικά και ιστορικά χαρακτηριστικά της εποχής που εκδίδονται. Έτσι, μπορούμε να κάνουμε λόγο για *χωρόχρονη συνάφεια/συναφειακή χωροχρονικότητα*, για *συναφειοποίηση*, δηλαδή για γνώση των παράπλευρων συνθηκών γέννησης του κειμένου ενός κανόνα (ή αντίθετα, για *αποσυναφειοποίηση*), να διακρίνουμε *είδη* (ιδεολογική, κοινωνική, νομική) και *περιόδους συνάφειας* στην εποχή της Κανονογέννησης (1^{ος}-9^{ος} αι.). Η μελέτη των Κανόνων δεν μπορεί να εξαντλείται στο κείμενό τους, καθότι, σε αντίθετη περίπτωση, χάνεται η αίσθηση της *εμπειρικής πραγματικότητας*, η οποία εκφράζεται αφαιρετικά μέσα σε αυτό. Οι Κανόνες κινούνται στον εσχατολογικό άξονα σύμφωνα με τον οποίο προηγείται η πράξη/εμπειρία και έπεται η θεωρητική/κειμενική αποτύπωσή της. Επομένως, η σημασία αυτών των γραπτών κειμένων, έγκειται ακριβώς στην περιγραφή, στον *εσχατολογικό εικονισμό* της βιωματικής εμπειρίας, της αποκεκαλυμμένης Αλήθειας της Εκκλησίας. Η μελέτη των Κανόνων ολοκληρώνεται με την *ερμηνευτική* τους, της οποίας μπορούμε να διακρίνουμε τρία ετερόκλητα είδη: την ιστορική, την νομική και την οντολογική ερμηνευτική. Η τελευταία προσιδιάζει σε αυτό που επιχειρεί η Εκκλησία μέσω των Κανόνων, επειδή καταφάσκει την *ιστορική συνάφεια*, ενώ ταυτόχρονα διατηρεί την οντολογική αφετηρία και το περιεχόμενο των Κανόνων. Τέλος, στις *μεταλλάξεις* της Κανονικής Παραδόσεως της Εκκλησίας (*Εκκλησιακή συνεδαφικότητα*, Εκκλησιαστική «*Διασπορά*», Καταστατικοί Χάρτες, *Ποινικοποίηση* των Κανόνων) κατά τη Β΄ χιλιετία εδράζεται το σύγχρονο αίτημα κατάργησης ή τροποποίησής τους, καθώς και οι διάφορες *στάσεις* και *ενστάσεις* (*κανονομάχοι* ή *κανονολάτρες* [ζηλωτές του κανονικού formalισμού]) απέναντι στους Ιερούς Κανόνες. Η στάση μας είναι διττή απέναντι στους Κανόνες των *τριών εποχών διαστρωμάτωσης της Κανονογέννησης*: *Ερμηνεία* και *ανανέωση* με την έννοια της *εμπειρικής ερμηνευτικής επικαιροποίησης των Κανόνων* τόσο στην προοπτική της ερμηνείας και της ανανέωσης, που επιτέλεσε η Εκκλησία, ως ο μόνος αυθεντικός *Ερμηνευτής των Κανόνων*, όσο και στην προοπτική του να υιοθετούνται αυτοί ως *σηματοδότες των Εσχάτων*.